

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS  
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS  
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**VIRGINIJA SAKALAIŠKIENĖ  
SOCIALINIO DARBO STUDIJŲ PROGRAMA**

**SOCIALINĖS PASLAUGOS VAIKUS GLOBOJANČIAI  
ŠEIMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: prof. dr. Vida Gudžinskienė

Vilnius, 2022

## TURINYS

SĄVOKŲ ŽODYNĖLIS.....	3
ĮVADAS.....	4
1. ŠEIMOS, GLOBOJANČIOS VAIKUS APIBRĖŽTIS, TESISIS REGLAMENTAVIMAS IR FUNKCIJOS.....	7
1.1. Šeimos, globojančios vaikus, samprata.....	7
1.2. Vaiko patekimo į šeimą teisinis reglamentavimas ir statistika.....	10
1.3. Šeimos, globojančios vaikus, funkcijos ir jų svarba.....	18
2. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS ŠEIMAI GLOBOJANČIAI VAIKUS.....	21
2.1. Socialinių paslaugų šeimai, globojančiai vaikui, teisiniai aspektai.....	21
2.2. Socialinės pagalbos vaikui globojančiai šeimai teorinės prielaidos.....	23
3. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ VAIKUS GLOBOJANČIAI ŠEIMAI EMPIRINIS TYRIMAS.....	28
3.1. Tyrimo metodologija.....	28
3.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė.....	32
3.2.1. Šeimos, globojančios vaiką, sunkumai bei socialinės paramos poreikis.....	32
3.2.2. Šeimai, globojančiai vaiką, teikiamos socialinės paslaugos.....	41
3.3. Diskusija.....	58
IŠVADOS.....	62
REKOMENDACIJOS.....	62
SANTRAUKA.....	64
SUMMARY.....	66
PRIEDAI.....	73
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA.....	75

## SAVOKŲ ŽODYNĖLIS

**Globėjas** – „tai fizinis ar juridinis asmuo, kuriam įstatymų nustatyta tvarka patikėta likusio be tėvų globos vaiko priežiūra, auklėjimas, jo teisių ir teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas“ (Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, galiojanti suvestinė, 2021).

**Socialinės paslaugos** – „tai paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022).

**Socialiniai darbuotojai** – „tai specialistai, teikiantys socialines paslaugas asmeniui ar šeimai dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022).

**Socialinių paslaugų teikimas** – „tai veikla, kuria siekiama užtikrinti socialinių paslaugų teikimo veiksmingumą, tam tikroje teritorijoje, tam tikriems klientams, parenkant tinkamus paslaugų teikėjus ir sprendimų būdus“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022).

**Vaikas** – „asmuo, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“ (Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, galiojanti suvestinė, 2021).

**Vaiko globa šeimoje** – „ne daugiau kaip 5 vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais vaikais ne daugiau kaip 5 vaikai) natūralioje šeimos aplinkoje“ (Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, galiojanti suvestinė, 2021).

**Vaikus globojanti šeima** – „sutuoktiniai (ar vienas gyvenantis vyresnis kaip 21 metų asmuo), įstatymų ar kitų teisės aktų nustatyta tvarka prižiūrintys ar globojantys (besirūpinantys) nesusietus giminystės ryšiais likusius be tėvų globos vaikus, socialinės rizikos vaikus, vaikus su negalia“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022).

## IVADAS

*Baigiamojo darbo aktualumas.* „Vaiko globa šeimoje – kompleksinė pagalba vaikui, netekusiam tėvų globos, siekiant patenkinti pagrindinius vaiko poreikius ir interesus, kad jis galėtų gyventi šeimos aplinkoje, suteikiant saugią ir pozityvią erdvę bei išteklius jam augti ir ugdyti, kaip tai deklaruojama Vaiko teisių konvencijoje“ (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo, 1995) ir kituose vaiko gerovę užtikrinančiuose Lietuvos teisės aktuose. Remiantis 2019 metų statistiniais duomenimis, Lietuvoje globėjų šeimose augo 4888 vaikai, 2018 metais – 5249 vaikai, 2017 metais – 5602 vaikai. Lyginant su bendru Lietuvoje globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiumi, 65,7 procentai vaikų globojami (rūpinami) šeimose. 2018 metais šeimose globojamų (rūpinamų) vaikų dalis sudarė apie 64 procentus nuo bendro globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiaus, 2017 m. – 63 procentai. Pastebima, kad dabar „daugelis globojamų vaikų auga globėjų šeimose“ (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2020), tačiau vaikų, kuriems suteikiama institucinė priežiūra, skaičius vis dar gana didelis, todėl pastaruoju metu Lietuvoje vaiko globa šeimoje ir vaikus globojančiai šeimai suteikiamos socialinės paslaugos, išskiriama kaip prioritentinė vaiko globos pertvarkos sritis, aiškiai pripažįstant, kad tai palankesnės vaiko priėmimo ir ugdymo forma negu institucinė priežiūra (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016).

*Tiriama problema.* Nors vaiko globos sistemos reforma formaliai Lietuvoje vykdoma jau nuo 2007 metų, šeimos aplinkos netekusiems vaikams vis dar nėra užtikrinama pakankamai alternatyvių globos formų šeimoje galimybių, o apgyvendinimas globos institucijose taikomas kaip pagrindinė, o ne kraštutinė priemonė. „Valstybės skiriama socialinė parama globos įstaigoms, lyginant su keliskart mažesne parama globėjams ar apskritai neskiriama parama įvaikinusioms šeimoms, atspindi valstybės prioritetus“ (Šakalienė, Guzevičiūtė, Bitiukova, Aduvavičiūtė, Liutkevičius, 2015). Valstybinio audito „Ar vaikų globos sistema atitinka geriausius globojamo vaiko interesus?“ ataskaitoje (2014) nurodoma, kad „Lietuvoje paruošiama nepakankamai globėjų ir reiktų parengti kiekvienais metais tris ar keturis kartus daugiau, dabartinė globos sistema Lietuvoje neskatina ir nemotyvuoja asmenis ar šeimas tapti globėjais vaikams, netekusiems gimdytojų, o taip pat globėjų šeimoms nesuteikiama pakankami socialinių paslaugų“. Trūkstant informacijos ir mokslinių tyrimų vaiko globos šeimoje tema, baigiamajame darbe keliama mokslinė problema – ar suteikiamos kokybiškos, profesionalios ir reikalingos socialinės paslaugos vaikus globojančioms šeimoms, kad būtų patenkinti globėjų ir globotinio poreikiai?

*Tiriamos problemos ištyrimo lygis.* Nors vaiko globa šeimoje ir suteikiamos socialinės paslaugos Lietuvoje aktuali problema tiek socialinių mokslų, tiek praktikos ir metodologijos požiūriu, mokslinių tyrimų šia tema lig šiol nėra atlikta daug. Vitkauskas (2010) atskleidžia vaiko

globos problemas teisingas problemas. Bagdonaitė – Stelmokienė ir Snieškienė (2011), Radžiūnienė (2012), Snieškienė ir Tamutienė (2014) analizuoja vaiko, globėjų šeimos, globotinio socialines problemas. Bagdonaitė – Stelmokienė (2015) lygina vaiko priežiūros formas žmogaus teisių požiūriu. Ji lygina vaikus, gyvenančius globos įstaigose ir globėjų šeimose. Mokslinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad vaiko teisių rodiklių įgyvendinimas palankesnis globėjų šeimos atveju, o taip pat vaikai patiria mažiau socializacijos problemų ir labiau linkę teigiamai vertinti savo gyvenamąją aplinką ir santykius su suaugusiaisiais negu gyvenantys globos namuose. Gudžinskienė ir Navaitis (2016) tiria įvaikinimą, deinstitucionalizaciją kaip palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymą. Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila (2016) nagrinėja vaiko teisių įteisinimą ir pritaikymą vaikų dienos centrų veikloje. Rimkus (2016) tiria socialinės pagalbos poreikį globėjams ir globotiniui. Gvaldaitė (2017) analizuoja globėjų patirtis, prižiūrint globotinį. Stražinskaitė (2017) nagrinėja globotinių ugdymo aspektus ir problemas.

Užsienio valstybėse atliekama daugiau mokslinių tyrimų, nagrinėjančių vaikus globojančios šeimos problemas ir reikalingą pagalbą. Rolock ir kt. (2009), Greco, Iafrate (2012) nagrinėja globėjų patirtis. Sebba (2012) analizuoja globėjų ir vaiko šeimos santykių problematiką. Schofield, Beek (2013), Roncari (2014) atskleidžia globėjų šeimos poreikius. Melkman (2017) analizuoja socialinės paramos globojamiems vaikams aspektus. Assouline ir Attar-Schwartz (2020) nagrinėja globotinių adaptacijos sunkumus paauglystėje. Singstad, Wallander, Lydersen, Wichstrom, Kayed (2020) tiria socialinės paramos poreikį globojamiems vaikams.

*Baigiamojo darbo mokslinis naujumas.* Globojančios šeimos socialinės pagalbos problematikos klausimai moksliniuose darbuose analizuojami gana siaurai. Nors vaikus globojančių šeimos problemos mokslinėje literatūroje nagrinėjamos gana plačiai, tačiau išsamesnių mokslinių tyrimų, analizuojančių socialinių paslaugų teikimo globėjų šeimai problematiką, trūksta, todėl baigiamajame darbe siekiama užpildyti mokslinių tyrimų spragą.

Magistriniame darbe siekiama atsakyti į *probleminį klausimą* – kokios suteikiamos socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai suteikiamos ir kiek teikiamų paslaugų pasiūla patenkina vaikus globojančios šeimos poreikius?

*Tyrimo objektas* – socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai, globėjų poreikių kontekste.

*Tyrimo tikslas* – išanalizuoti teikiamas socialines paslaugas šeimai, globojančiai vaikams.

*Tyrimo uždaviniai:*

1. Atskleisti šeimos, globojančios vaikus, sampratą, teisinį reglamentavimą, funkcijas bei svarbą.
2. Išnagrinėti socialinės pagalbos šeimai, globojančiai vaikus teisinius aspektus, galimybes ir iššūkius.
3. Išanalizuoti socialinių paslaugų teikimo aspektus vaikus globojančiai šeimai, remiantis vaikus globojančių šeimų patirtimi.

Socialinių paslaugų vaikus globojančiai šeimai tyrimui pasitelkti šie metodai:

1. *Mokslinės literatūros analizės metodas* naudotas, analizuojant Lietuvos ir užsienio autorių mokslinius straipsnius, susijusius su socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai, visapusiškos analizės atlikimu.
2. *Teisinių dokumentų analizė* taikyta teisinių dokumentų kaip teisinės praktikos aktai, Lietuvoje priimtų įstatymų analizei, siekiant atskleisti šeimos, globojančios vaikus, sampratą, socialinės pagalbos galimybes ir kylančius iššūkius.
3. *Sisteminės analizės metodas* naudotas, skatinant į tyrimo problemą pažvelgti platesnėje plotmėje. Sistemiskai, ištirtų mokslinių šaltinių, susijusių su socialinėmis paslaugomis vaikus globojančiai šeimai apibendrinimui bei globėjų socialinių paslaugų poreikių atskleidimui.
4. *Kritinis, probleminis analizės metodas* taikomas, formuluojant tyrimo apibendrinimus bei išvadas.
5. *Tyrimo duomenų rinkimo metodas* – tyrimo duomenims rinkti buvo taikytas: pusiau struktūruotas interviu su šeimomis, globojančiomis vaikus.
6. *Turinio analizės metodas* naudotas objektyviai ir sistemiskai išanalizuoti tyrimo dalyvių atsakymus bei pateikiant tyrimo išvadas.
7. *Informacijos grupavimo, lyginimo ir apibendrinimo metodai* reikalingi, lyginant ir apibendrinant teorines įžvalgas, susijusias su gautais tyrimo duomenimis.

*Darbo struktūra.* Magistrinį darbą sudaro turinys, įvadinė dalis, 3 skyriai, išvados, 26 lentelės, 14 paveikslų, 68 pozicijos literatūros šaltinių lietuvių ir anglų kalbomis bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis 2 priedai, darbo apimtis 69 puslapiai (be priedų).

Pirmoje darbo dalyje atskleidžiama šeimos, globojančios vaikus samprata, vaiko patekimo į šeimą teisinis reglamentavimas bei šeimos, globojančios vaikus, funkcijos ir svarba. Antroje darbo dalyje nagrinėjamas socialinių paslaugų šeimai globojančiai vaikus teisiniai aspektai bei socialinės pagalbos vaikus globojančiai šeimai teorinės prielaidos. Trečioje darbo dalyje pateiktas socialinių paslaugų vaikus globojančiai šeimai empirinio tyrimo rezultatai.

# 1. ŠEIMOS, GLOBOJANČIOS VAIKUS, APIBRĖŽTIS, TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR FUNKCIJOS

Vaikas, netekęs gimdytojų globos, vienas iš labiausiai pažeidžiamų visuomenės narių, todėl pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje vaiko globa šeimoje kartu su įvaikinimu išskiriama kaip prioritetinga vaiko globos pertvarkos (deinstitutionalizacijos) sritis. Šiame skyriuje analizuojama globos ir šeimos, globojančios vaikus, samprata, pateikiamas vaiko patekimo į šeimą proceso reglamentavimas ir statistiniai duomenys bei globėjų svarba globotinių gyvenime.

## 1.1. Šeimos, globojančios vaikus, samprata

Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymo (1998, galiojanti redakcija, 2021) nurodoma, kad „vaikas laikomas kaip nepilnametis, neturintis 18 metų, jei jo pilnametystė nepripažįstama anksčiau“. Sagatys (2006) pabrėžia, kad Lietuvos ir ES teisėje vaiku galima laikyti kiekvieną asmenį, nesulaukusį 18 metų. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996, galiojanti suvestinė, 2022) numatyta, kad „vaiku laikomas asmuo, nesulaukiantis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“. Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatyme (1998, galiojanti redakcija, 2021) įtvirtina, kad „vaikas – asmuo, nesulaukęs 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažįstama anksčiau“. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1989) pilnametystė laikoma, kai vaikui sueina 18 metų. Lietuvos Respublikos teisės aktų asmenys iki 18 metų vadinami skirtingai, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti redakcija, 2022) nurodoma, kad „asmenys iki 18 metų vadinami nepilnamečiais, tačiau jie skirstomi į dvi grupes: iki 15 metų (neturintys veiksnumo) ir nuo 15 iki 18 metų (turintys dalinį veiksnumą)“. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekse (2000, galiojanti redakcija, 2022) pabrėžiama, kad „asmenys nuo 14 iki 18 metų vadinami nepilnamečiais. Pagal baudžiamąją teisę asmenys iki 14 metų vadinami mažamečiais, veiksnumas prasideda nuo 14 metų“. Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatyme (1991) nurodoma, kad „asmenys iki 18 metų vadinami nepilnamečiais ir išskiriamos kelios tokių asmenų grupės – iki 14 metų, nuo 14 iki 16 metų ir nuo 16 iki 18 metų“. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011, galiojanti suvestinė, 2015) vartojamos sąvokos „ikimokyklinio amžiaus vaikai (iki 6 metų) ir mokyklinio amžiaus vaikai (nuo 6 iki 18 metų)“.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000) iki 15 metų vaikas neturi veiksnumo, tačiau Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nuo 14 metų vaikai pripažįstami veiksniais, tačiau visuose Lietuvos Respublikos priimtuose įstatymuose asmenys iki 18 metų vadinami nepilnamečiais, o Lietuvos Respublikos Seimo Jaunimo politikos koncepcijoje (1996) pabrėžiama, kad „vaikai nuo 16 iki 29 metų vadinami jaunimu“. Apibendrinant vaiko sąvoką galima teigti, kad vaikas – asmuo, nesulaukęs 18 metų, todėl jis negali priimti teisinių sprendimų, gyventi atskirai nuo

globėjų arba gimdytojų bei jam turi būti užtikrinama nuolatinė priežiūra. Toliau aptariama vaiko globos sąvoka Lietuvos teisiniame reglamentavime.

Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatyme (1998, galiojanti redakcija 2021) nurodoma, kad „vaiko globa laikoma kaip vaikas, likusio be tėvų globos, įstatymų nustatyta tvarka, patikėtas fizinio ar juridinio asmens priežiūrai, auklėjimui, vaiko asmeninių ir turtinių teisių bei interesų atstovavimui ir gynimui“. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti redakcija 2022)

„globa apibūdinama kaip likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka, patikėjimas fiziniam arba juridiniam asmeniui, turinčiam užtikrinti vaiko priežiūrą, auklėjimą ir ugdymą, sudaryti tinkamas gyvenimo sąlygas, atstovauti ir ginti vaiko teises bei teisėtus interesus bei jį parengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje“.

2000 metais įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui greta sąvokos „globa“ atsiranda terminas „rūpyba“. Globa nustatoma vaikams, netekusiems tėvų globos, neturintiems 14 metų, o rūpyba – sulaukusiems 14 metų. Pabrėžtina, kad teisiniuose dokumentuose sąvoka „globa“ susijusi su tam tikra gimdytojo netektimi, gyvenamosios aplinkos pasikeitimu, visuomenės institucijų ir valstybinių struktūrų kišimusi į vaiko gyvenimą.

Skirtingi globos aspektai priklauso nuo asmens sugebėjimo bei atsakomybės priimti individualius sprendimus. Lietuvoje vaiko globos sistema formuojama jau kelis šimtmečius, tačiau pirmieji vaiko globos teoriniai pagrindai padėti 1998 metais priėmus Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymą. „Jame įvardintos vaiko globos sąvoka, tikslai ir uždaviniai, globos steigimo principai, globos rūšys ir formos, globos nustatymas ir pabaiga“. Siekiant užtikrinti veiksmingą vaiko globos organizavimą, 2002 metais priimti vaiko globos (rūpybos) organizavimo nuostatai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų (2002), o Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2018) nurodoma, kad „globojiniu laikomas vaikas, netekęs tėvų arba vienas iš tėvų gyvas ir siekia gauti vaiko globą (rūpybą). Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtina keturias globos (rūpybos) formas: globa (rūpyba) šeimoje, šeimynoje, globos centre ir globos institucijoje“. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti suvestinė, 2022) pateikiama „vaiko globos šeimoje samprata – ne daugiau kaip trijų vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais), ne daugiau kaip šeši vaikai globėjų šeimoje, tačiau bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neatskiriami broliai ir seserys“.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) „šeima apibūdinama kaip visuomenės ir valstybės pagrindas, pabrėžiant šeimos vertę bei valstybės pareiga saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“. Šiuolaikinėje sociologijoje šeima vis dažniau apibrėžiama per ryšius, nes tai ryšių forma, apimanti įvairiapusę kartų ir lyčių tarpusavio sąveiką (Česnaitė, 2012).



Pasak Indrašienės ir Pivorienės (2012) šeima laikoma kaip svarbiausia visuomenės socialinė struktūra, ugdanti vaiko dvasinį ir psichologinį brandumą. Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje (2008) pabrėžiama, kad šeima užima svarbią vietą visuomeniniame gyvenime. Ji kyla iš vyro ir moters sąjungos, kad ugdytų savo vaikus, padėtų artimiesiems bei laikomas kaip tautos ir valstybės pamatas.

Šeimos samprata teisiniu požiūriu, atskleidžiama Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti suvestinė, 2022) „šeimos santykiai grindžiami monogamijos, savarankiškos santuokos, sutuoktinių lygiomis teisėmis, apsaugant ir ginant vaikų teises ir interesus, suteikiant auklėjimą pagal motinystės apsaugos bei kitais civilinių santykių teisinio reglamentavimo principus“. Žalimienė (2015) pabrėžia, kad šeima siejama su santuoka, vaikais ir tėvų vaidmeniu. Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje (2008) pateikta „šeimos, darnios, socialinės rizikos ir krizę išgyvenančios šeimos samprata“, o vaikus globojančios šeimos samprata pateikiama Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2017). 1 lentelėje pateikiama trumpa šeimos sampratos apžvalga.

1 lentelė. Šeimos samprata

<b>Pagrindinės koncepcijos sąvokos</b>	<b>Šeimos samprata</b>
Šeima	„Sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra“.
Darni šeima	„Šeima, atliekanti būdingas šeimos funkcijas, kurios užtikrins visų jos narių fizinę, psichinę ir dvasinę gerovę“.
Krizę išgyvenanti šeima	„Sudėtingą gyvenimo tarpsnį dėl tam tikrų psichologinių, socialinių, sveikatos, ekonominių ar kt. problemų išgyvenanti šeima“.
Socialinės rizikos šeima <sup>1</sup>	„Šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniui, protiniui, dvasiniam, doroviniui vystimuisi bei saugumui“.
Vaikus globojanti šeima	„Sutuoktiniai ar vienas gyvenantis asmuo, ne jaunesnis kaip 21 metų (reikalavimas būti sukakusiam 21 metų amžių netaikomas vaiko artimajam giminaičiui), įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka prižiūrintys ar globojantys (besirūpinantys) vaikus (vaikais)“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Valstybine šeimos politikos koncepcija (2008), Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu (2017), Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu (2006, galiojanti suvestinė, 2022)

Apžvelgiant 1 lentelę, šeimą sudaro sutuoktiniai ir vaikai. Darni šeima užtikrina šeimos narių fizinę, psichinę ir dvasinę gerovę, o krizę išgyvenanti šeima susiduria su psichologinėmis,

<sup>1</sup> Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. Valstybės žinios, 2006-02-11, Nr. 17-589 (aktuali redakcija iki 2018 06 30).

socialinėmis, sveikatos bei ekonominėmis problemomis. Atkreipiamas dėmesys, kad „socialinės rizikos šeimos“, remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais, sąvoka vartojama iki 2018 metų, tačiau siekiant „išvengti šeimų stigmatizacijos, termino „socialinės rizikos šeima“ atsisakyta ir priimti socialinės rizikos veiksnių ir rizikos veiksnių konceptai“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų apsaugos įstatymas, 2017). Socialinė rizika naujojoje Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo redakcijoje (2017) įvardijama kaip

„veiksniai ir aplinkybės, kai šeima arba jos nariai patiria ar kyla pavojus patirti socialinę atskirtį, dėl tėvų arba globėjų socialinių įgūdžių trūkumo, netinkamos vaikų (įvaikių) priežiūros ir ugdymo, neužtikrinant visapusio fizinio, protinio, dvasinio, dorovinio vystymosi ir saugumo sąlygų. Vaikai dažnai tokiose šeimose patiria psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą bei smurtas, jiems kyla pavojus tapti prekybos žmonėmis aukomis“.

Jie dažnai įsitraukia ar turi polinkį įsitraukti į nusikaltimus, piktnaudžiavimą alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis bei turi priklausomybę nuo azartinių lošimų. Vaiko globa šeimoje – globos modelis, kada vaikas globojamas šeimoje (Stražinskaitė, 2017). Colognesi (2011) pabrėžia, kad vaiko globa šeimoje laikoma kaip bendruomeninė veikla, nes globėjai sutinka išlaikyti vaiką, suteikti prieglobstį ir savo asmeninę pagalbą.

Apibendrinant galima teigti, kad šeima, globojanti vaikus, suprantama, kaip ne daugiau kaip 5 vaikų globa bei suteikiama kompleksinė pagalba vaikui, patenkinami jo poreikiai bei suteikiama saugi, pozityvi ir ugdanti aplinka.

## **1.2. Vaiko patekimo į šeimą teisinis reglamentavimas ir statistika**

Vaiko patekimo į šeimą procesą reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai bei kiti teisės aktai – Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989), Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996, galiojanti redakcija 2022), Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000, galiojanti redakcija 2022), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002, galiojanti redakcija 2022), Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006, galiojanti redakcija 2022), vaiko laikinosios globos (rūpybos) organizavimą reguliuojantys teisės aktai ir nuostatai. 2 lentelėje pateikiami vaiko patekimo į šeimą proceso Lietuvos reglamentavimo ypatumai.

2 lentelė. *Vaiko patekimo į šeimą procesą reglamentuojantys LR įstatymai ir kiti teisės aktai*

<b>Teisės aktas</b>	<b>Aprašymas</b>
Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992)	„Valstybė įsipareigoja saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“.
Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989)	Pabrėžiama, kad „vaikas, kai laikinai arba visam laikui netenka gimdytojų arba dėl asmeninių interesų negali pasilikti gimdytojų šeimoje turi teisę į ypatingą valstybės suteikiamą apsaugą ir paramą“.
Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996, galiojanti suvestinė, 2022)	Pabrėžiamos visos vaiko teisės.
Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000, galiojanti suvestinė, 2022)	„Numato du savarankiškus institutus – vaiko globą ir vaiko rūpybą“.
Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas (1998, galiojanti suvestinė, 2021)	Reglamentuoja vaiko globos tvarką.
Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002, galiojanti suvestinė, 2022)	„Numato vaiko globos sąlygas, vaiko priežiūrą, auklėjimą ir ugdymą“.
Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003)	„Valstybė įsipareigoja siekti visapusiškos vaiko apsaugos ir gerovės“.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Šakalienė, Guzevičiūtė, Bitiukova, Adutavičiūtė, Liutkevičius (2015)

Valstybė pirmiausiai vaikui suteikia galimybę augti su tėvais, o tik išimtiniais atvejais juos galima atskirti nuo šeimos narių, kai socialiniai darbuotojai negali padėti šeimai, išspręsti socialinių problemų. Vaikų globos centro darbuotojai, savivaldybė arba vaikų tarnyba stengiasi surasti globėjus, kai vaikas paaimamas iš gimtųjų namų, nes stacionari globa gali būti skiriama tik blogiausiu atveju (Šakalienė, Guzevičiūtė, Bitiukova, Adutavičiūtė, Liutkevičius, 2015). Pabrėžtina, kad dabar globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius šeimose, auga. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti redakcija 2022) nurodyta, kad „vaikas, likęs be tėvų globos, apgyvendinamas vaikų globos institucijoje tik išimtiniais atvejais, kai nėra galimybės juo pasirūpinti globėjų šeimoje, globos centre arba šeimynoje“. 3 lentelėje pateiktas vaikų globos (rūpybos) formų paskirstymas per 2018 – 2020 metus.

3 lentelė. *Vaikų globos (rūpybos) formų pasiskirstymas per 2018 - 2020 metus (proc. atveju)*

<b>Vaikų globos (rūpybos) forma</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Globa (rūpyba) šeimoje	50 %	53,4 %	59,3 %
Globa (rūpyba) vaikų globos institucijoje	42 %	23,2 %	18,4 %
Globa (rūpyba) globos centre	6 %	22,5 %	21,8 %
Globa (rūpyba) šeimynoje	2 %	0,9 %	0,5 %

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2018, 2019, 2020 metų veiklos ataskaita

Analizuojant vaikų globos (rūpybos) formų pasiskirstymą, pastebima, kad globos (rūpybos) šeimoje atvejai auga, taip pat globos (rūpybos) atvejų didėja globos centre, tačiau globos (rūpybos) atvejų vaikų globos institucijoje mažėja. Lyginant 2018-2020 metų statistinius duomenis

atkreipiamas dėmesys, kad 2020 metais padidėjo globa šeimoje, lyginant su 2018 metais ir 2019 metais, kai kiekvienais metais jų palaipsniui augo. Globa vaikų globos institucijose sumažėjo tik 2020 metais, o globos centruose 2020 metais lyginant su 2019 metais, tačiau 2018 metais jų buvo mažiausias procentas. Globa šeimynose nežymiai sumažėjo 2020 metais lyginant su 2019 metais, tačiau 2018 metais buvo didesnis procentas. Galima daryti išvadą, kad 2020 metais padaugėjo globa šeimoje, kadangi atsirado daugiau globėjų, norinčių padėti vaikams, netekusiems gimdytojų.

Vaiko globą (rūpybą) Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000, galiojanti redakcija 2022), „vaiko globos organizavimo tvarką nustato Lietuvos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtinti vaiko globos organizavimo nuostatai“. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002, galiojanti redakcija 2020) nurodoma, kad „savivaldybės administracija organizuoja ir užtikrina būsimųjų globėjų, šeimynų steigėjų, dalyvių ir budinčių globėjų paiešką, o asmenims, svarstantiems globoti (rūpinti) vaikais, netekusiems tėvų ir gimtųjų namų, ar juos prižiūrėti globos centre, suteikia nemokamas konsultacijas vaiko globos ar priežiūros klausimais, siekiant užtikrinti globos įgyvendinimą bei suteikiant namų aplinką“. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos (2003) priduriama, kad „vaikų, praradusių tėvus, globos metu jam turi būti suteikiama namų aplinka ir jis galėtų gyventi globėjų šeimoje, nes tik tokioje aplinkoje jie gali pasirengti savarankiškam gyvenimui visuomenėje“. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti suvestinė, 2022) pabrėžiama, kad „vaiko globos (rūpybos) tikslas – užtikrinti jam gerą auklėjimą ir priežiūrą, kad jis galėtų saugiai augti, bręsti ir tobulėti bei išskiriami trys vaiko globos (rūpybos) uždaviniai:

1. paskirti vaikui globėją (rūpintoją), kad galėtų juo rūpintis, auklėti, atstovauti ir ginti jo teises ir teisėtus interesus;
2. sudaryti gyvenimo sąlygas, atitinkančias jo amžių, sveikatą ir išsivystymą;
3. parengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje“.

Globėjo pasirengimas organizuojamas ir koordinuojamas rajonų (miestų) savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos arba kitos šio darbo patirtį turinčios organizacijos ir institucijos. „Globėjas parenkamas, atsižvelgiant į asmenines savybes, sugebėjimą būti globėju, jo santykius su vaiku, netekusiu tėvų globos“ (Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, galiojanti suvestinė, 2021). Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič (2013) nurodo, kad vaiko globėju gali tapti fizinis suaugusysis, globėjų šeima, tik ji turi atitikti nustatytus reikalavimus, pavyzdžiui, neturėti teisinių veikų, sulaukęs pilnametystės, turi būti veiksnus ir sveikas.

Vaiko globos (rūpybos) organizavimo nuostatuose (2002), Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatuose (2002). „Reglamentuojamos dvi globos rūšys – laikinoji ir nuolatinė globa. Laikinoji globa vaikui gali būti suteikta šeimoje, šeimynoje arba globos įstaigoje administracine tvarka, rajono (miesto) savivaldybės sprendimu pagal rajono (miesto) vaiko teisių apsaugos

tarnybos suteikimą.“ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000, galiojanti redakcija, 2022) pabrėžiama, kad vaiko laikinoji globa (rūpyba) – vaiko, praradusio tėvus, priežiūra, auklėjimas, teisių ir teisėtų interesų atstovavimas bei gynimas globėjų šeimoje, šeimynoje ar globos institucijoje. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) tikslas – grąžinti vaiką į biologinę šeimą, o nuolatinė globa (rūpyba) suteikiama vaikams likusiems be biologinių tėvų globos, kurie negali grįžti į savo šeimą, o jų auklėjimas, jų priežiūra teisių bei jų teisėtų interesų atstovavimas paskiriamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos (rūpybos) institucijai. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ (2002) nurodytas vienas iš laikinosios globos (rūpybos) tikslų užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą šeimos aplinkoje, vienas iš uždavinių laikinoji globa skubiai arba planuotai nustatoma šeimoje. Vaiko laikinąją globą (rūpybą) šeimoje, savivaldybės teritorijoje organizuoja ir prižiūri savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000, galiojanti redakcija 2022), vaiko laikinoji/ nuolatinė globa (rūpyba) pasibaigia, kai:

- 1) „vaikas grąžinimas tėvams;
- 2) sulaukia pilnametystės arba yra emancipuojamas;
- 3) įvaikinamas;
- 4) susituokia“.

Laikinoji globa (rūpyba) taip pat baigiasi nustačius vaikui nuolatinę globą (rūpybą).

2019 metų pabaigoje iš 4888 šeimose globojamų (rūpinamų) vaikų (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2018, 2019, 2020 metų veiklos ataskaita) (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Šeimose globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius per 2018 – 2021 metus (atvejai)

<b>Vaikų globos (rūpybos) rūšys</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Laikinoji globa	1885	1953	1605
Nuolatinė globa	1849	1658	1450

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2018, 2019, 2020 metų veiklos ataskaita

Aptariant 4 lentelės rezultatus matoma, kad daugiausiai vaikų į laikinąją globą pateko 2019 metais, o 2020 metais į laikinąją globą vaikų pateko rečiausiai. 2018 metais daugeliui vaikų suteikiama nuolatinė globa, o nuo 2019 metų jų skaičius palaipsniui mažėja. 2020 metais vaikų, patekusių į nuolatinę globą, sumažėjo labiausiai. Apibendrinant galima teigti, kad laikinoji globa vaikams suteikiama dažniausiai, kad jie galėtų gyventi šeimos aplinka, geriausiai atstovautų jų interesus ir įgytų geresnį išsilavinimą.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybose dokumentuose (2020) pažymi, kad „pirmiausia globėjo ieškoma tarp giminaičių ir emociniai ryšiais su vaiku susijusių asmenų,

pavyzdžiui, šeimos draugai, kaimynai, krikščiatėviai, po to ieškoma globėjų šeimos ar budinčių globėjų“. Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatyme (1998, galiojanti redakcija 2021) nurodoma, kad „skiriant globėjus, pirmumas teikiamas vaiko artimiesiems giminaičiams, jeigu šie atitinka visas globėjo (rūpintojo) sąlygas, turi tinkamas buitines sąlygas bei sulaukęs 21 metus, išskyrus atvejus, kai globėjais nori tapti artimieji, tačiau jie nėra pripažinti neveiksniais arba ribotas veiksnumas, jam turi būti neatimtas arba paimitas vaikas, turintys tėvystės teises, nebuves įtėviu, jei įvaikinimas panaikintas, tada įtėvis (įmotė) netinkamai atliko savo pareigas; nebuvo teistas už tyčinius nusikaltimus, kada asmens amžius iki 65 metų“. Vitkauskas (2010) nurodo, kad Lietuvoje dažniausiai tėvų netekusių vaikų globėjais tampa giminaičiai. Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatyme (1998, galiojanti redakcija 2021) priduriama, kad „vaiko artimaisiais giminaičiais įvardijami vaiko seneliai broliai, seserys bei tėvų broliai ir seserys“. Pabrėžtina, kad 2020 metais įsigaliojus naujai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo redakcijai, patvirtinos „naujos vaiko laikinos globos (rūpybos) nuostatos ir tada laikinos globos (rūpybos) tėvų prašymu instituto neliko“. Globėjų (rūpintojų) pasiskirstymas pagal giminystės ryšį su vaiku pateiktas 5 lentelėje.

5 lentelė. *Globėjų (rūpintojų) pasiskirstymas pagal giminystės ryšį per 2018 – 2020 m. (proc. atvejų)*

<b>Globėjai (rūpintojai)</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Globėjai (rūpintojai) seneliai	62 %	63 %	34 %
Globėjai (rūpintojai) tetos/ dėdės	23 %	22 %	34 %
Globėjai (rūpintojai) broliai/ sesės	10 %	9,5 %	34 %
Globėjai (rūpintojai) kiti giminaičiai	4 %	5,5 %	34 %

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2018, 2019 ir 2020 metų veiklos ataskaita

5 lentelėje nurodyta, kad dažniausiai tėvų globos netekusio vaiko globėjais (rūpintojais) skiriami seneliai, kiek rečiau vaikai globojami (rūpinami) tetų/ dėdžių šeimose, o rečiausiai brolių/ seserų šeimose ar kitų giminaičių šeimose. Siekiant įsivaikinti ar globoti vaiką, reikia pateikti globos (rūpybos) dokumentus savo gyvenamosios vietos savivaldybės administracijai. Globai (rūpybai) reikalingų dokumentų pateikimas, surinkimas ir įvertinimas pateikiamas 6 lentelėje.

6 lentelė. *Globos (rūpybos) dokumentų pateikimas ir surinkimas*

<b>Globos (rūpybos) dokumentų pateikimas ir surinkimas</b>	<b>Aprašymas</b>
Norinčio tapti globėjo (rūpintojo) savo gyvenamosios vietos savivaldybės administracijai pateikiami dokumentai	<p>Rašytinis prašymas, kuriame nurodomas vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, gyvenamoji vieta, telefono ryšio numeris, e. paštas, darbovietė, išlaikomų asmenų skaičius, šeimos sudėtis, globos (rūpybos) motyvai, pageidaujamų globoti (rūpinti) vaikų skaičius, jų amžius, lytis, globos (rūpybos) rūšis.</p> <p>Sveikatos apsaugos ministro nustatytos formos medicininis pažymėjimas.</p> <p>Kartu gyvenančių vyresnių kaip 16 metų asmenų rašytiniai sutikimai.</p>
Tarnybos teritorinio skyriaus renkami dokumentai	<p>Iš LR gyventojų registro – duomenys apie norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju) giminystės ryšį su vaiku, jeigu jis yra giminaitis.</p> <p>Iš LR gyventojų registro – duomenys apie norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeiminių padėčių, santuoką, ištuoką, sutuoktinio mirtį.</p> <p>Iš informatikos ir ryšių departamento prie LR vidaus reikalų ministerijos – Įtariamųjų, kaltinamųjų ir nuteistųjų registro duomenys apie norintį tapti vaiko globėju (rūpintoju).</p> <p>Iš neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registro – duomenys, norintis tapti vaiko globėju (rūpintoju), nėra pripažintas neveiksniu ar ribotai veiksniu vaiko globos (rūpybos) srityje.</p> <p>Iš SPIS – duomenys, ar norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju), yra atskirtas vaikas.</p> <p>Iš SPIS – duomenys, ar norinčiam tapti vaiko globėju (rūpintoju), yra ar buvo apribota tėvų valdžia.</p> <p>Iš SPIS – duomenys, ar norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju), kaip vaiko globėjo (rūpintojo), įgaliojimai buvo nutraukti.</p> <p>Iš SPIS – duomenys, ar norinčiu tapti vaiko globėju (rūpintoju), dėl netinkamo sutarties vykdymo buvo nutraukta tarpusavio bendradarbiavimo ir paslaugų teikimo sutartis, sudaryta su globos centru.</p>

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimu „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002, galiojanti suvestinė 2020)

Būsimas globėjas turi kreiptis į vietos savivaldybę, jei nori globoti vaiką, praradusį tėvus. Tada tarnybos teritorinis skyrius surenka ir vertina asmens privačią informaciją bei sprendžia dėl galimybės jam tapti vaiko globėju. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002, galiojanti redakcija 2020) globėjams pateikiami nurodymai dėl privalomų mokymų ir išvados pateikimo (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Nurodymai dėl privalomų mokymų ir išvados pateikimo

<b>Nurodymai</b>	<b>Aprašymas</b>
Privalomi mokymai	Asmeniui, norinčiam tapti vaiko globėju (rūpintoju), išskyrus vaiko artimuosius giminaičius, privalomi mokymai.
Parengiama išvada	Pasibaigus mokymams per kuo trumpesnį laikotarpį, (ne ilgesnį kaip 10 darbo dienų nuo mokymų pabaigos) parengiama išvada dėl mokymus baigusio fizinio asmens norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju).
Išvados pateikimas	Išvada pateikiama tarnybos teritoriniam skyriui ir savivaldybės administracijai, kurių veikimo teritorijoje gyvena asmuo, norintis tapti vaiko globėju (rūpintoju).
Išvados aprašymas	Išvadoje nurodoma fizinio asmens motyvai tapti vaiko globėju (rūpintoju), gebėjimas užtikrinti vaikui saugią aplinką ir jo vystymosi poreikių tenkinimą, vaiko poreikių tenkinimą ir jo raidos sunkumų kompensavimą, padėti vaikui įgyti socialinių įgūdžių ir savarankiškumo, užtikrinti ir stiprinti vaiko ryšius su jo tėvais, artimaisiais giminaičiais, taip pat kitais giminaičiais, su kuriais vaiką sieja emociniai ryšiai, Tarnybos atestuotų asmenų sprendimas dėl fizinio asmens, norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju), pasirengimo vaiko globai (rūpybai) ar prižiūrėti globos centro globojamus (rūpinamus) vaikus.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis LR vyriausybės nutarimu „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002, galiojanti suvestinė 2020)

Laikinosios ir nuolatinės globos paskyrimo nurodymai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. Nurodymai dėl laikinosios ir nuolatinės globos paskyrimo

<b>Vaikų globos (rūpybos) rūšys</b>	<b>Nurodymai</b>
Laikinosios globos (rūpybos) paskyrimas	„Jeigu asmuo paskirtas vaiko laikiniu globėju (rūpintoju), globoja (rūpinasi) vaiku, iki bus išspręstas klausimas dėl galimybės vaiką grąžinti į biologinę šeimą; kol teismas priims sprendimą (nutartį) dėl nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo; iki vaiko pilnametystės (arba emancipacijos); kol jis bus įvaikintas“
Nuolatinės globos (rūpybos) paskyrimas	„Jeigu asmuo paskirtas vaiko nuolatinio globėju (rūpintoju), globojamo (rūpinamo) vaiko globa (rūpyba) gali tęstis iki pilnametystės (arba emancipacijos) arba kol jis susituoks, kol jis bus įvaikintas, kol jis bus grąžintas tėvams“

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymu (1998, galiojanti suvestinė, 2021)

Pabrėžtina, kad nepilnamečio globėjas (rūpintojas), esant teisės aktuose numatytioms sąlygoms, gali būti atleistas arba nušalintas nuo globėjo (rūpintojo) pareigų atlikimo. Remiantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (2000, galiojanti redakcija 2022) teigiama, kad „nepilnamečio globėjas (rūpintojas) teismo nutartimi gali būti atleistas nuo globėjo ar rūpintojo pareigų:



1. jei nepilnametis gražinamas tėvams arba įtėviams;
2. jei jų negali atlikti dėl savo ar artimųjų giminaičių ligos, savo turinės padėties pablogėjimo ar dėl kitų svarbių priežasčių“ (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, 2000, galiojanti redakcija 2022).

Globėjas, netinkamai atlikęs pareigas, neužtikrinantis globotinio teisių ir interesų apsaugosbei pasinaudojo savo teisėmis, siekiant savo teisių, taip pat gali būti nušalinamas nuo globėjo (rūpintojo) pareigų. Vaiko globėjo (rūpintojo) atleidimo nuo pareigų atvejai 2018 – 2020 metais pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. *Globojamo (rūpinamo) šeimoje vaiko globėjo (rūpintojo) atleidimas nuo pareigų 2017 – 2021 metais (atvejai)*

<b>Globėjo (rūpintojo) atleidimo nuo pareigų priežastis</b>	<b>2018</b>	<b>2019</b>	<b>2020</b>
Nušalinimas nuo globėjo pareigų ar mirtis	233	576	20
Vaiko gražinimas tėvams	504	392	241
Globėjo (rūpintojo) liga	26	14	12
Turtinės padėties pablogėjimas	0	1	0
Kitos svarbios priežastys	104	136	112
Globėjų (rūpintojų) mirtis	19	15	20

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2018, 2019, 2020 metų veiklos ataskaita

Aptariant 9 lentelėje pateiktus statistinius duomenis apie globėjo (rūpintojo) atleidimo nuo pareigų priežastis matoma, kad 2019 metais daugiausiai pasitaikė atvejų, kai globėjas nušalinamas nuo jo pareigų ar mirties, o 2020 metais globėjo atleidimo atvejų buvo mažiausiai. 2018 metais pasitaikė daugiau atvejų dėl vaiko gražinimo tėvams, o nuo 2019 iki 2020 metų po truputį mažėjo. 2018 metais dažniausiai pasitaikė atvejų dėl globėjo (rūpintojo) ligos, o 2020 metų tokių atvejų buvo mažiausiai. Tik 2019 metais pasitaikė tik vienas atvejis, kad globėjas atleidžiamas nuo pareigų dėl turinės padėties pablogėjimo. Daugiausiai pasitaikė atvejų, kad globėjas atleidžiamas dėl kitų svarbių priežasčių tik 2019 metais. Dėl globėjų mirties pasitaikė panašus atvejų skaičius. Galima teigti, kad dažniausia globėjo (rūpintojo) atleidimo nuo pareigų priežastis gali būti vaiko gražinimas tėvams arba nušalinimas nuo globėjo pareigų ar mirties, o rečiausiai pasitaiko atvejų dėl turinės padėties pablogėjimo bei globėjo (rūpintojo) ligos. Suteikiant daugiau socialinių paslaugų vaikams (šeimoms) Daugėjant socialinių paslaugų vaikams (šeimoms) teikimo galimybėms bendruomenėje, mažėja savivaldybių administracijų kreipimusi dėl vaikų apgyvendinimo valstybės vaikų globos institucijose skaičius (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Savivaldybių administracijų kreipimasis dėl vaikų apgyvendinimas Valstybės vaikų globos institucijose 2017 – 2019 metais (vaikų skaičius)

Vaikų apgyvendinimas valstybės vaikų globos institucijose	2018	2019	2020
Savivaldybių administracijų kreipimasis dėl vaikų apgyvendinimo	3	3	3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2018, 2019, 2020 metų veiklos ataskaita

Apibendrinant galima teigti, kad globėjo pasirengimą globoti organizuoja ir koordinuoja rajonų (miestų) savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos arba kitos šio darbo patirtį turinčios organizacijos ir institucijos. Vaikui nustatius globos rūšis bei formą, pradedamos teikti socialinės globos paslaugos. Vaiko globėjas (rūpintojas) parenkamas atsižvelgiant į jo asmenines savybes, sveikatos būklę, sugebėjimą būti globėju (rūpintoju), jo santykius su netekusiu tėvų globos vaiku bei vaiko interesus. Pirmiausia globėjo ieškoma tarp giminaičių ir emociniais ryšiais su vaiku susijusių asmenų, po to globėjų šeimos ar budinčių globotojų. Nuolatinė globa nustatoma vaikams, likusiems be tėvų globos, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo gimtuosius namus. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) tikslas – grąžinti vaiką į šeimą. Vaiko laikinoji/ nuolatinė globa (rūpyba) pasibaigia, kai vaikas grąžinamas tėvams, sulaukia pilnametystės, emancipuojamas, įvaikinamas arba sudaro santuoką. Jei asmuo nori globoti (rūpinti) vaiką, likusį be tėvų globos, reikia kreiptis į gyvenamosios vietos savivaldybės administraciją ir pateikti reikalingus dokumentus, tada tarnybos teritorinis skyrius renka ir vertina visą informaciją bei priima sprendimą dėl fizinio asmens, norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju). Globos (rūpybos) šeimoje atvejai auga, taip pat didėja globos centro poreikis, tačiau globos (rūpybos) atvejų vaikų globos institucijoje mažėja. Dažniausiai tėvų globos netekusio vaiko globėjais (rūpintojais) skiriami seneliai, rečiau vaikai globojami tetų/ dėdžių, brolių/ seserų ar kitų giminaičių šeimoje.

### 1.3. Šeimos, globojančios vaikus, funkcijos ir jų svarba

Vaiko globa šeimoje laikoma kaip prioritetas, nes tada galima geriausiai patenkinti vaiko poreikius, suteikti reikalingą išsilavinimą bei užtikrinti tinkamas gyvenimo sąlygas. Globėjai turi prižiūrėti, rūpintis ir lavinti globojančius vaikus, kad jie išmoktų savarankiškai įsitraukti į visuomeninį gyvenimą (Raudeliūnaitė ir Urbikaitė, 2011). Iš visų globos formų pirmumo teisė teikiama šeimos ir bendruomenės globai. Institucinė globa laikoma kaip netinkama, nes vaikui sukelia didesnę psichologinę įtampą, nerimą bei jam sunkiau adaptuotis naujoje (Stražinskaitė, 2017). Kai gimdytojai negali pasirūpinti vaiku, jis tampa labiausiai pažeidžiamiausias visuomenės narys, nes praranda giminystės ryšį, nepatenkinami fiziologiniai ir psichologiniai poreikiai bei nesuteikiamas saugumas (Gvaldaitė, 2017). Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje (2008) pateikiamos pagrindinės šeimos funkcijos asmens ir visuomenės gyvenime (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Pagrindinės šeimos funkcijos

Šeimos funkcijos	Aprašymas
Asmenų bendruomenės steigimas	Tarpasmeninių ryšių užmezgimas ir plėtotė, partneriško lyčių abipusiškumo ir papildomumo, asmenų tarpusavio pagarbos, pasitikėjimo ir atsakomybės ugdymas priimant sutuoktinių ir tėvų įsipareigojimus
Prokreacija	Gyvybės davimas iš meilės, grindžiamos atsakingu motinystės ir tėvystės supratimu, vaikų auginimas.
Ugdymas ir socializacija	Kultūros ir vertybių, elgesio normų bei pirminių žinių perteikimas, pažinimo ir bendravimo įgūdžių ugdymas, žmogaus gabumų atskleidimo ir galimybės juos įgyvendinti užtikrinimas, asmens lytinės tapatybės ugdymas, savimonės ugdymas, socialinė rehabilitacija.
Globa ir rekreacija	Žmogiškosios globos, psichologinio saugumo užtikrinimas, psichofizinės brandos ugdymas, asmens psichinių, fizinių bei dvasinių galių atkūrimas ir palaikymas.
Namų ūkio kūrimas	Bendros veiklos, solidarumo ir subsidiarumo patirties, įsipareigojimų, atsakomybės ir savarankiškumo ugdymas, materialinio apsirūpinimo užtikrinimas, gebėjimo derinti šeimos gyvenimą ir darbinį užimtumą ugdymas.

Šaltinis: Valstybinė šeimos politikos koncepcija (2008)

11 lentelėje pateikiamos pagrindinės šeimos funkcijos – asmenų bendruomenės steigimas, prokreacija, ugdymas, socializacija, globa ir rekreacija, namų ūkio kūrimas. Gvaldaitė (2017) pabrėžia, kad šeima laikoma kaip bendrasis gėris, todėl, kai vaikas praranda šeimą, bendruomenė turi juo pasirūpinti ir patenkinti jo poreikius (Burvytė, Ralys, Ilgūnienė, 2012). Ji atlieka ugdomąjį vaidmenį tada, kai vaiką įveda į visuomeninį gyvenimą ir perteikia būties prasmę (Stražinskaitė, 2017). Navaitis (2015) nurodo, kad šeima atlieka tam tikras funkcijas, pavyzdžiui, šeimos narių teisių ir pareigų nustatymas. Gudžinskienė ir Navaitis (2016) pabrėžia, kad šios funkcijos papildo viena kitą, kinta ir plečiasi kartu su šeimos narių branda. Pasak Gudžinskienės, Raudeliūnaitės, Uscilos (2016) tėvai vaikui suteikia gyvenimišką patirtį, paaiškina gyvenimo taisykles bei nustato namuose galiojančią tvarką, kad jis būtų pasirėngęs suaugusiojo gyvenimui ir būtų užtikrinamas saugumas.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti redakcija 2022) teigiama, kad „tėvai, negalintys sudaryti sąlygas vaikui bendrauti su artimaisiais, draugais, su kuriais jį sieja emociniai ryšiai, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija gali įpareigoti gimdytojus sudaryti sąlygas, kad vaikas galėtų bendrauti su giminėmis ir pažįstamais“. Gudžinskienė ir Navaitis (2016) pažymi, kad labai svarbu globėjui suteikti galimybę vaikui išlaikyti su gimdytojais ir artimaisiais, nes išlaikoma bendrystė ir priklausomybė.

Snieškienė ir Tamutienė (2014) atliko institucijose ir šeimose globojamų vaikų žmogaus teisių užtikrinimo lyginamąją analizę. Analizės rezultatai atskleidžia, kad vaiko teisių realizavimo rodikliai palankesni šeiminių globos atveju, nes vaikai dažniau pozityviai vertina savo gyvenamąją

aplinką ir santykius su suaugusiais, mažiau patiria socializacijos problemų nei globos namuose gyvenantys nepilnamečiai. Stanton (2013) pabrėžia, kad šeimoje kuriami socialiniai ir psichologiniai ryšiai, ugdantys vaiko asmenybę. Giussani (2012) nurodo, kad šeima ne tik suteikia jam tinkamas gyvenimo sąlygas bei rūpinasi juo, tačiau globėjai taip pat perteikia gyvenimo prasmę.

Remiantis Gudžinskiene ir Navaičiu (2016) atkreipiamas dėmesys, kad šeimoje įgyvendinamos vaikų teisės. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1989) išskiriamos „pagrindinės vaiko teisės, reikalingos įgyvendinti, užtikrinti bei saugoti savo gyvenimo gerovę:

- teisė į asmens neliečiamybę;
- teisė būti laisvam, sveikam, gerbiamam, nediskriminuojamam, prižiūretam, išlaikomam, ugdomam;
- teisė išreikšti savo nuomonę, augti šeimoje, teisė į poilsį, laisvalaikį“.

Gudžinskiene ir kt. (2016) šias teises skirsto į egzistencijos, raidos, apsaugos ir dalyvavimo (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. *Vaiko teisės*

<b>Vaiko teisės</b>	<b>Aprašymas</b>
Egzistencijos	Saugus vaiko gyvenimas ir sveika aplinka.
Raidos	Vaiko teisę į gyvenimo sąlygų sudarymą, būtiną jo fiziniam, protiniam, dvasiniam ir doroviniam vystimuisi.
Apsaugos	Vaikų apsaugą nuo prievartos, išnaudojimo bei grubaus elgesio.
Dalyvavimo	Vaikų dalyvavimą bendruomeninėje ir visuomeninėje veikloje, savo nuomonės išreiškimą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Gudžinskiene ir kt. (2016)

Apibendrinant galima teigti, kad iš visų globos formų pirmumo teisė suteikiama šeimos globai. Globa šeimoje siekiama patenkinti vaiko poreikius, kurių iš dalies arba visiškai nepajėgia užtikrinti gimdytojai. Globėjų pareiga – prižiūrėti globotinį, rūpintis jo sveikata, ugdymu, suteikti išlaikymą, sudaryti palankias visapusiškos raidos sąlygas. Pagrindinės šeimos funkcijos – asmenų bendruomenės kūrimas, prokreacija, ugdymas, socializacija, globa ir rekreacija, namų ūkio kūrimas. Tėvai (įtėviai) turi sudaryti sąlygas, kad vaikas ir jo artimieji galėtų bendrauti.

## **2. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMAS ŠEIMAI GLOBOJANČIAI VAIKUS**

Socialinės paslaugos – pagrindinė socialinio darbo organizavimo forma. Jos suteikiamos globėjų šeimai, siekiant užkirsti kelią, kad jai kiltų socialinių problemų. Antrajame skyriuje pateikiami socialinių paslaugų šeimai globojančiai vaikų teisiniai aspektai bei socialinės pagalbos teorinės prielaidos.

### **2.1. Socialinių paslaugų šeimai globojančiai vaikų teisiniai aspektai**

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006, galiojanti redakcija 2022) nurodoma, kad

„socialinės paslaugos – tai socialinės apsaugos sistemos dalis, kai siekiama panaikinti socialinę atskirtį, paremti asmenų lygiateisiškumą, įsitraukimą į bendruomenę, suteikiant paslaugas labiausiai pažeidžiamoms asmenų grupėms. Socialinės paslaugos skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias.

- Bendrosios socialinės paslaugos – informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, sociokultūrinės paslaugos, transporto ir maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne bei kitos paslaugos.
- Specialiosios socialinės paslaugos – socialinė priežiūra ir socialinė globa“.
- Pabrėžiama, kad socialinės paslaugos suteikiamos, siekiant užkirsti kelią šeimos socialinėms problemoms, nes svarbu visuomenėje užtikrinti socialinį saugumą, todėl reikia atsižvelgti į asmeninius interesus ir poreikius.

Vaikų teisių apsauga Lietuvoje pradėta rūpintis 1992 metais, kai valstybė prisijungė prie Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos patvirtintos Vaikų teisių konvencijos. Vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989) atkreipiamas dėmesys, kad „vaikui svarbu suteikti reikalingą socialinę apsaugą ir globą, kad būtų užtikrinta socialinė gerovė, todėl jis turi teisę į geras gyvenimo sąlygas, garantuojančias jo fizinę, protinę, dvasinę, dorovinę ir socialinę raidą. Šioje konvencijoje įtvirtinta principinė nuostata, kad nė vienas negali būti paliktas be globos ir priežiūros, todėl Lietuva privalo užtikrinti tinkamą socialinę globą, vaikui, praradusiam tėvus“. Remiantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu (2000, galiojanti redakcija 2022),

„globa – tai valstybės prižiūrimas ir kontroliuojamas procesas ir ją prižiūri rajono vaiko teisių apsaugos institucija (VTAS) ir ne rečiau kaip kartą per metus aplanko globotinį, įvertina globos kokybę. VTAS turi prievolę koreguoti globėjo veiksmus, suteikti patarimus bei pabrėžti, kad globėjas nėra visiškai savarankiškas vykdydamas savo pareigas, turi bendradarbiauti su globą prižiūrinčiomis institucijomis“.

Remiantis civiline teise yra nustatoma vaikui globos rūšis bei forma. Tuomet yra pradedamos teikti socialinės globos paslaugos, kurias reglamentuoja atitinkami teisės aktai. Vaiko socialinė globa ir yra viena iš socialinių paslaugų rūšių. Tai paslaugų visuma, kai vaikui suteikiama kompleksinė, profesionali pagalba (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti redakcija 2022). „Socialinės globos paslaugos gali būti suteikiamos socialinės globos įstaigose arba globėjų namuose. Vaiko socialinės globos paslaugos apima:

- dienos socialinę globą;
- trumpalaikę socialinę globą;
- ilgalaikę socialinę globą“ (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“, 2006, galiojanti redakcija 2021).

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006, galiojanti redakcija 2022) pabrėžiama, kad „socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti asmeninius gebėjimus ir galimybes savarankiškai sprendžiant kilusias socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį.“ Siekiant sukurti vaikui, likusiam be tėvų globos, saugią aplinką, kur galėtų vystytis ir ugdyti jo savarankiško gyvenimo įgūdžius, palaikant, stiprinant ryšius su biologine šeima bei vaiko artimaisiais, visuomene, suteikiant pagalbą ugdant, bei švietimo srityje ir išnaudojant visas galimybes, kad vaikas augtų šeimoje. „Vaikus globojančiai šeimai, globėjams ar besirengiantiems jais tapti asmenims kiekvienoje savivaldybėje nuolat suteikiama valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuoatų asmenų ir kitų specialistų pagalba, užtikrinanti jų prižiūrimų, globojamų ar įvaikintų vaikų visapusį vystymąsi ir ugdymą“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti redakcija 2022). Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003) nurodomos pagrindinės vaikus globojančioms šeimoms suteikiamos socialinės paslaugos (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. *Vaikus globojančioms šeimoms suteikiamos socialinės paslaugos*

<b>Šaltinis</b>	<b>Socialinės paslaugos</b>
Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos (2003)	„Globojančių šeimų paieška; Pasirengimo būti globėjais įvertinimas; Mokymas; Socialinės priežiūros ir pagalbos teikimas periodiškai organizuojant tęstinius mokymus; Globos įvertinimas“
Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos (2003)	„Vaiko globos planavimas, atsižvelgiant į jo poreikius; Vaiko interesų atstovavimas; Pagalbos tėvams teikimas, siekiant pašalinti globos steigimo priežastis. Gražinant vaiką tėvams, organizuojamas laikinas šeimos stebėjimas ir pagalba“

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003)

Padedant šeimoms, siekiančioms globoti vaiką, Lietuvoje įgyvendinama „Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo programa“ (GIMK) (Giedrimas ir kt., 2013). GIMK programa skirta globėjams, budintiems globėjams, tėviams, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojams. „Organizuojami ir vedami mokymai, vyksta individualūs susitikimai, atliekama asmens vertinimas bei suteikiama tęstinė pagalba ir konsultacijos“ (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl Globėjų (rūpintojų) ir tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų pakeitimo“, 2019). GIMK programa laikoma tik darbo su globėjais ir tėviais pradžia, todėl reikalingas tęstinės paslaugos. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2011 metais Lietuvoje pradėjo organizuoti tęstinius tėvių ir globėjų mokymus (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016). Globėjų šeimoms skiriamos globos išmoka. Vaiko, augančio globėjų šeimoje, išlaikymą reglamentuoja valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas. „Globotinio išlaikymui skirtomis lėšomis disponuoja vaiko globėjas ir tik atsižvelgiant į vaiko interesus“ (Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas, 1998, galiojanti suvestinė, 2021). Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003) nurodoma, kad „vaiko globos išlaidos, esant globėjo šeimoje, paskirstomos į pinigus vaikui, globėjui ir socialiniam darbuotojui“.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinės paslaugos suteikiamos, siekiant užkirsti kelią šeimos socialinių problemų kilimui, todėl kiekvienas vaikas negali būti paliktas be globos ir priežiūros bei globotiniui turi būti užtikrinama tinkama socialinė pagalba. Globa – procesas kurį kontroliuoja valstybė. Globėjas negali visiškai savarankiškai atlikti savo pareigos. Jis privalo bendradarbiauti su globą prižiūrinčiomis institucijomis. Globėjams (rūpintojams) ar asmenims kurie ruošiasi jais tapti yra suteikiama specialistų pagalba, kad būtų užtikrintas globojamų vaikų ugdyimas bei vystymasis. Socialinės paslaugos apima globojančių šeimų paiešką, pasirengimo būti globėjais įvertinimą, mokymą, priežiūros ir pagalbos teikimą periodiškai organizuojant tęstinius mokymus bei globos įvertinimą, vaiko globos planavimą, atsižvelgiant į jo poreikius, jo interesų atstovavimą bei pagalbos tėvams teikimą, siekiant pašalinti globos steigimo priežastis.

## **2.2. Socialinės pagalbos vaikus globojančiai šeimai teorinės prielaidos**

Lietuvos pažangos strategija 2030 (2012) nurodo, kad „reikia išsaugoti ir stiprinti gyvenimo kokybę, socialinę gerovę ir lygias galimybes. Socialinio darbo pobūdis daugiafunkcis ir daugiaplanis“. Tai – sudėtinga, kompleksinė veikla, dirbant su šeimomis, globojančiomis vaikus, kadangi vaiko atsiskyrimas nuo biologinės šeimos siejamas su psichologinėmis traumomis, pavydžiui, neigiama patirtimi šeimoje, atskyrimu nuo tėvų bei apgyvendinimu naujoje aplinkoje (Burvytė ir Kocai, 2017). Singstad ir kt. (2020) pabrėžia, kad šeima, globojanti vaiką, susiduria su jo elgesio ir emociniais sunkumais, todėl socialinis darbuotojas tampa itin svarbus socialinės

pagalbos gavimo procese. Assouline ir Attar-Schwartz (2020) taip pat nurodo, kad socialiniai darbuotojai, suteikiantys globėjams reikalingas paslaugas, dažnai susiduria su klientų žema saviverte, nepasitikėjimu savimi ir kitais bei nenoro užmegzti santykius. Socialinių darbuotojų palaikymas vaikui padeda adaptuotis globėjų šeimoje, tačiau reikalinga globotinio socialinio tinklo plėtra, pagerinanti vaiko psichologinę savijautą bei sumažinanti stresą.

Planuojant socialinės pagalbos globėjams procesą šeimai, globojančiai vaiką, svarbu atkreipti didesnę dėmesį į siekiamus tikslus ir principus bei vaiko interesus (Rimkus, 2016). Rimkus pažymi, kad “globoja, kaip valstybės kontroliuojamas ir prižiūrimas procesas, ne visiems globėjams iki galo suprantamas. Socialiniams darbuotojams būtina akcentuoti globėjo pareigas, siekiamus tikslus, bendradarbiavimą su specialistais, biologinės šeimos vietą vaiko globos procese, kad globėjas ir globotinis galėtų gerai jaustis, sklandžiau perimtų pakitusį statusą biologinių tėvų ir globėjo atžvilgiu bei nekiltų papildomos įtampos specialistams.” (Rimkus, 2016) Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti redakcija 2022) nurodoma, kad globėjų šeimoje kartu su savais vaikais neturi būti globojama daugiau kaip penki vaikai. Tokiu teisiniu reguliavimu siekiama apsaugoti vaiką nuo galimo emocinio streso, psichologinės įtampos, atsirandančios gyvenant kartu su globėju, neturinčiu pakankamų pedagoginių ar bendravimo įgūdžių, taip pat užtikrinti jam normalias gyvenimo sąlygas (Vitkauskas, 2010). Taip pat šeimai globojančiai vaiką reikalinga socialinių darbuotojų bei kitų specialistų pagalba.

Socialiniai darbuotojai atlieka svarbų vaidmenį vertindami globojamo vaiko, šeimos poreikius ir kitas aplinkybes, planuojant prevenciją ir intervenciją (Lygnugarienė ir Kiaunytė, 2018). Pabrėžtina, kad globėjų šeima ir socialinis darbuotojas turi bendradarbiauti ir palaikyti glaudžius santykius, kad priimtų reikalingus sprendimus, pagerinančius globojamo vaiko gyvenimą (Brown, Sebba, Luke, 2014). Nors globėjai neigiamai vertina psichologo pagalbą sau ir globotiniui, tačiau šių specialistų aktyvesnis įsitraukimas į ilgalaikį pagalbos visai šeimai procesą vertingas tiek vaiko identiteto pokyčiams internalizuoti, tiek palankiai emocinei atmosferai šeimoje kurti (Rimkus, 2016). Melkman (2017) teigia, kad dažnai kyla problemų dėl globėjų nenoro pasinaudoti suteikiama pagalba, nes nepalaikomas glaudus ryšys su vaiku ir socialiniu darbuotoju bei biologine vaiko šeima. Globotinis gali nenorėti bendrauti su savo gimdytojais, nes yra patyręs smurtą, atstūmimą bei kyla socializacijos sunkumų.

Šeimai, globojančiai vaiką, itin svarbu dalyvauti globotinio ir biologinės šeimos bendravimo procese, kadangi vaikas turi būti paruoštas susitikimui su biologine šeima, todėl ir patiems globėjams svarbu būti pasiruošusiems. Atkreipiamas dėmesys, kad specialistai globėjams turi suteikti reikalingą informaciją, susijusia su globotinio biologine šeima. Socialiniai darbuotojai turi padėti išspręsti globėjų šeimai kylančias problemas, kad jie galėtų išlaikyti glaudesnę ir artimesnę ryšį su globotinio biologine šeima (Austerberry ir kt., 2013). Socialiniams darbuotojams svarbu



perduoti išsamią informaciją globėjams ir biologinei šeimai. Pasak Harber ir Oakley (2012) globėjams itin reikalinga socialinių darbuotojų perduodama informacija susijusi su biologine šeima. Roncari (2014) atkreipia dėmesį, kad globėjų šeimoje augantis vaikas priklauso kelioms šeimoms – biologinei ir globėjų. Lopez (2014b) pabrėžia, kad globėjai turi padėti vaikui atkurti nutrūkusį santykį su artimaisiais. Globėjams svarbu nuolat vaikui priminti, kad jis turi savo tėvus ir šeimą, o vaiko tėvams – kad jų vaiką augina globėjų šeima (Gvaldaitė, 2017).

Atkreipiamas dėmesys, kad globėjai dažnai siekia globotini padaryti savo nuosavybe, todėl apriboja ryšį su biologine šeima, kai vaikas turi globėjus vadinti „tėvu“ arba „motina“. Jie dažnai pažeminiu globotinio gimdytojus ir tokį globėjų elgesį galima vertinti kaip vaiko teisių pažeidimu (Rimkus, 2016). Socialiniai darbuotojai, dirba ne tik su globėjais, bet ir su vaiko biologine šeima. Jie padeda palaikyti ryšius, konsultuoja ir suteikia kitas reikalingas socialines paslaugas (Dromantienė, Šalaševičiūtė, 2015). Gvaldaitės (2017) atlikto mokslinio tyrimo rezultatai rodo, kad „su biologinėmis šeimomis bendraujantys globėjai pabrėžia, kad vaikai, savaitgalį praleidę su savo tėvais, keletą dienų yra nervingi, neramūs, neigiamai nusiteikę globėjų atžvilgiu, tačiau vėliau nusiramina“. Leoni (2011) pabrėžia, kad globėjai turi būti mokomi neišsigąsti ir atvirai, nekonfliktiškai priimti vaiko patirtį. Campiotti (2011) pabrėžia, kad globėjai ir juos lydintys specialistai į vaiko šeimą turi žiūrėti pagarbiai. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, galiojanti redakcija 2022) pabrėžiama kad „globėjų pareiga – netrukdyti vaikui bendrauti su biologiniais tėvais, jei tai nekenkia jo interesams“. Bendravimas su vaiko tėvais – vienas iš sudėtingiausių vaiko globos aspektų, tačiau tai išlieka esminis, nes globėjai turi priimti vaiką, jo šeimą ir gyvenimo istoriją (Gvaldaitė, 2017).

Šeimos vaidmens vaiko gyvenime samprata siejasi su požiūriu į įvaikinimo konfidencialumą. Moksliniai tyrimai rodo, kad įvaikiai gali jausti nuoskaudą, jei nebuvo informuojami apie savo statusą šeimoje, jei įtėviai nebuvo su jais atviri (Pertman, 2011). Nelson ir kt. (2014) pastebi, kad „asmenys, mąstantys apie įvaikinimą, neturėtų iš kurti „trikampio“ (vaikas – biologinė šeima – įtėvių šeima) ir eliminuoti nė vieno dėmens, nes įvaikintas vaikas globėjų šeimoje gali jaustis saugiai, būti laimingas tik priėmęs savo gyvenimo situaciją ir atleidęs biologiniams tėvams. Vaiko atėjimas į šeimą – tai reikšmingas gyvenimo pokytis“. Pasak Minuchin, Reiter, Borda (2014) tai apibūdinamas kaip perėjimo taškas, šeimos struktūros permaina. Borda (2014) pažymi kad „perėjimo taškais laikomi – vedybos, vaiko gimimas, vaiko išėjimas į mokyklą, vaiko jaunystė, vaiko išėjimas iš namų. Jie laikomi kaip laukiamų krizių ženklai. Šalia jų gali būti ir nelaukiamos krizės, kurios taip pat pakeičia šeimos struktūrą. Tai staigus praturtėjimas, liga, socialinio statuso praradimas (nedarbas, areštas), nauji šeimos struktūros elementai – senelio (-ės) prisijungimas prie šeimos, įvaikio priėmimas“. Kai pasikeičia šeimos struktūra, vaikui kuo greičiau reikia suteikti socialinę ir psichologinę paramą, kad jis galėtų lengviau adaptuotis naujoje

gyvenimiškoje aplinkoje. Įvaikinimo atveju globotiniui ir globėjams bei kitiems šeimoms nariams reikia iš anksto pasirengti naujam gyvenimo etapui ir prisitaikymui prie naujų gyvenimiškųjų sąlygų. Valstybinės įvaikinimo institucijos atestuoti socialiniai darbuotojai atkreipia dėmesį ar būsimiems tėviams nėra kliūčių įvaikinti vaiką, ištiria jų gyvenimo sąlygas, surenka informaciją apie sveikatos būklę ir pateikia išvadą dėl būsimųjų įvaikintojų pasirengimo (Gudžinskienė ir Navaitis, 2016).

Vaikas, kuris patenka į naująją šeimą turi adaptuotis, todėl yra reikalingas specialistas, kuris galėtų konsultuoti šeimą suteikdamas stiprų saugumo jausmą ir vaikui, ir tėviams. Suteiktą pagalbą tėviams patarimais kaip reikėtų elgtis su įvaikiais kurie dažnai rodo nepasitenkinimo jausmą.

Vaikas, netekęs biologinės šeimos dar visai mažas vis tiek patiria didelę psichologinę traumą, nors ir labai anksti atsiskiria nuo savo motinos, tačiau patirta trauma jo sąmoneje išlieka ir tai yra trukdis jo prisitaikymui naujoje šeimoje. Esant psichologinėms traumoms, net naujojoje šeimoje, kurioje vaikas yra saugus gali pasireikšti elgesio nestabilumas ir prieštaravimai, nes jo vidus ir išorinis pasaulis nebesutampa. Socialiniai darbuotojai turi padėti tėviams pagerinti bendravimą su vaiku, ugdyti teigiamą savęs vertinimą ir psichologinę brandą bei palengvinti adaptaciją naujoje namų aplinkoje (Gudžinskienė ir Navaitis, 2016).

Pabrėžtina, „kad vaikus globojantys giminaičiai dažnai susiduria su auklėjimo problemomis, nes jiems trūksta pedagoginių ir psichologinių žinių, reikalingų auklėjimui, todėl pasitaiko atveju, kai artimieji, dažniausiai dėl globojamų vaikų paauglystės amžiaus problemų ir pačių globėjų kvalifikacijos trūkumo, nepajėgia atlikti savo pareigų ir atsisako toliau rūpintis nepilnamečiais. Tokiais atvejais paaugliai jaučiasi vyresniųjų antrą kartą gyvenime išduoti ir labai sunkiai adaptuojasi naujoje aplinkoje” (Vitkauskas, 2010). Globėjų mokymo sistemos plėtra turi apimti ir vaikus globojančius gimines. Ponnert (2017) nustato, kad tarp globėjų ir biologinių tėvų dažnai kyla konfliktai, jei vaiko giminaičiai turi neigiamą nuomonę apie globėjų šeimą, tada globotinis retai palaiko artimesnius ryšius su tėvais. Tokiais atvejais socialiniam darbuotojui svarbu suteikti giminaičiams paramą bei pagalbą, bendraujant su globotinio biologine šeima (Brown ir kt., 2014).

Apibendrinant galima teigti, kad šeima, globojanti vaiką, susiduria su jo elgesio ir emociniais sunkumais, todėl socialinis darbuotojas tampa itin svarbus socialinės pagalbos suteikimo procese. Socialinių darbuotojų palaikymas vaikui padeda adaptuotis naujoje šeimoje. Specialistai nuolat vertina globojamo vaiko ir globėjų šeimos poreikius, planuoja prevenciją ir intervenciją, suteikia reikiamas žinias, susijusias su santykių su biologine šeima palaikymu. Socialiniai darbuotojai įsitraukia į bendravimo su biologine šeima procesą bei kilusių problemų sprendimą, padeda biologinei ir globėjų šeimai prisitaikyti prie naujų aplinkybių. Jie išsiaiškina apie būsimų globėjų galimybes, renka informaciją apie gyvenimo sąlygas, globėjų sveikatą ir parengia išvadą

apie būsīmū globējū pasirengimā. Specialistai padeda būsīmiems globējams pasirinkti tinkamā bendravimo modulī, kad būtū ugdomas teisingas savęs vertinimas.

### 3. SOCIALINIŲ PASLAUGŲ VAIKUS GLOBOJANČIAI ŠEIMAI EMPIRINIS TYRIMAS

Trečiajame darbo skyriuje pateikiami atlikto empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė. Atskleidžiama globėjų nuomonė apie socialinių paslaugų suteikimą vaikų globojančiai šeimai, kylančias problemas ir sprendimo būdus bei atskleidžiami paramos būdai.

#### 3.1. Tyrimo metodologija

**Tyrimo metodas.** Siekiant išanalizuoti teikiamas socialines paslaugas šeimai, globojančiai vaikų, pasirinktas kokybinis tyrimo tipas. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti socialinių paslaugų teikimo aspektus vaikų globojančiai šeimai. „Taikant kokybinius tyrimus galima sužinoti asmens požiūrį į analizuojamą problemą bei sužinoti jo nuomonę apie problemos sprendimo būdus“ (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Kokybiniu tyrimu siekiama atskleisti globėjų, auginančių vaikų, patirtis bei kylančias praktines problemas, teikiant socialines paslaugas vaikų globojančiai šeimai.

**Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas.** Tyrimo duomenims rinkti taikytas pusiau struktūruotas interviu su šeimomis, globojančiomis vaikų. „Pusiau struktūruotas interviu – duomenų rinkimo metodas, apimantis tyrimo dalyvių apklausą ir aktyvų atsakymų surinkimą, siekiant suprasti jų patirtį“ (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Pusiau struktūruotu interviu, tikimasi išanalizuoti apie globėjams kylančius sunkumus, reikalingą socialinę paramą, dažniausiai teikiamas socialines paslaugas bei pasitaikančias problemas, kai globėjai bendradarbiauja su vaikų biologiniais tėvais ir specialistais. Pusiau struktūruoto interviu klausimai pateikti 1 priede. Empiriniam tyrimo tikslui pasiekti sudarytas pusiau struktūruoto interviu klausimynas skirtas išsiaiškinti globėjų nuomonę apie socialinių paslaugų teikimą vaikų globojančiai šeimai.

#### **Tyrimo imtis.**

Kokybiniam tyrimui pasirinktos šeimos, globojančios vaikų Pusiau struktūruoto interviu dalyviai pasirinkti netikimybinį atrankos metodą, taikant tikslinę kriterinę atranką. Išskiriami šie atrankos kriterijai:

1. šeimos, globojančios vaikų;
2. globėjai vaikų prižiūri ne trumpiau nei vieneri metai.

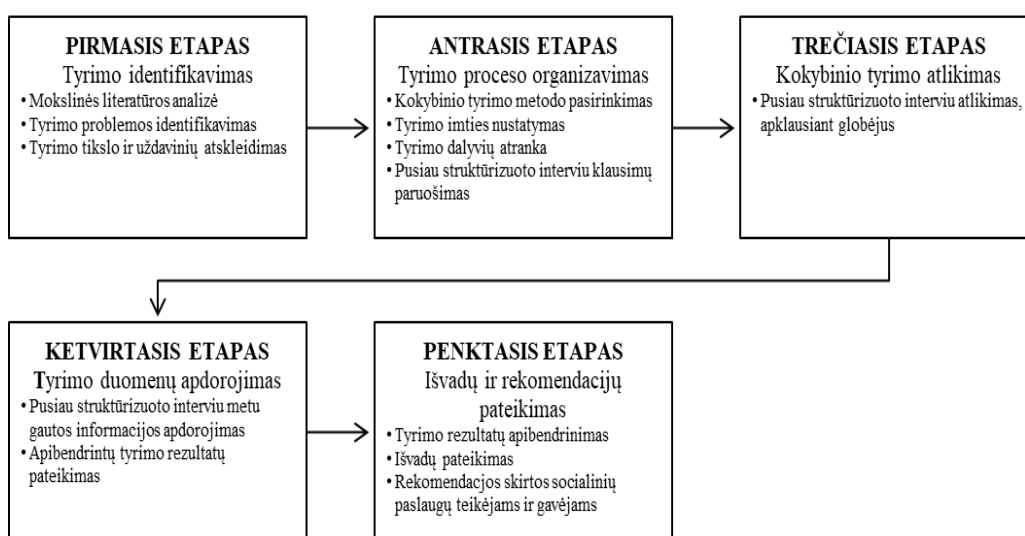
Pusiau struktūruoto interviu dalyviai atrinkti, taikant tikslinės atrankos strategiją, reiškiančią, kad pats tyrėjas gali pasirinkti subjektus. Tyrėjas su tyrimo dalyviais susipažino globojančių vaikų šeimoms skirtų mokymų metu, vėliau jis su globėjais palaikė tiesioginį kontaktą ir sužinojo apie tyrimo dalyvių demografinę charakteristiką. Iš viso apklausti 6 globėjai.

Atsižvelgiant į mokslinių tyrimų etikos principus, pusiau struktūrizuoto interviu metu užtikrinamas globėjų privatumas ir anonimiškumas, jiems suteikiant individualius kodus (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Pusiau struktūrizuoto interviu tyrimo dalyvių demografiniai duomenys

<b>Kriterijai</b> <b>Globėjo kodas</b>	<b>Globotinių skaičius</b>	<b>Globojamų vaikų laikotarpis (metai)</b>	<b>Giminystės ryšys su vaiku</b>
G1	1	15 metai	Pusseserės dukra
G2	1	5,5 metai	Nesieja giminystės ryšys
G3	1	6 metai	Nesieja giminystės ryšys
G4	1	13 metai	Nesieja giminystės ryšys
G5	1	4 metai	Vyro dukterėčia
G6	1	3 metai	Nesieja giminystės ryšiai

**Tyrimo organizavimas.** Kokybinis tyrimas atliktas 2021 metų rugpjūčio – rugsėjo mėnesį. Kiekvieno interviu trukmė – iki 1 valandos. Su kiekvienu pusiau struktūrizuoto interviu dalyviu bendraujama telefonu, paaiškinant tyrimo tikslą, anonimiškumo ir konfidencialumo užtikrinimą, susitariama dėl tyrimo interviu. Dėl COVID-19 pandemijos apribojimų empirinis tyrimas atliktas su Teams programa. Interviu dalyvių atsakymai įrašyti į diktofoną. Empirinis tyrimas atliktas laikantis nustatytos eigos ir jį sudaro penki etapai, pradedant problemos identifikavimu ir baigiant rezultatų apibendrinimu bei išvadamis ir rekomendacijoms teikėjams ir gavėjams (žr. 1 pav.).



1 pav. Tyrimo etapai

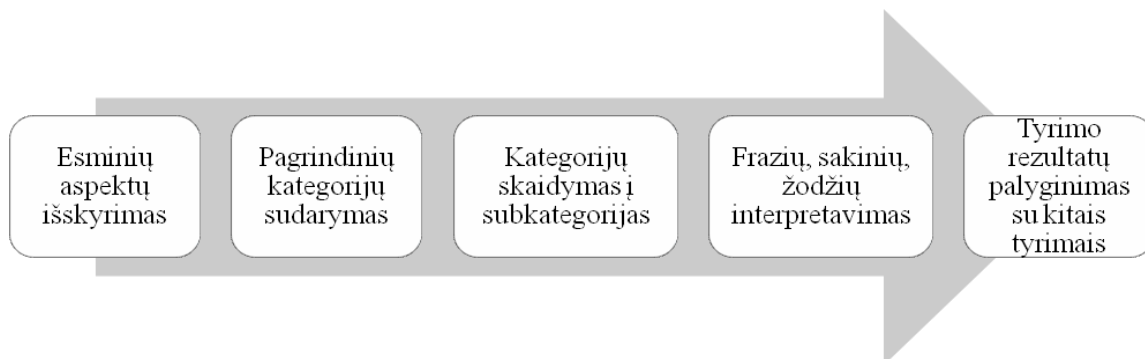
**Tyrimo duomenų analizės metodai.** Gautų tyrimo rezultatų analizei naudojamas turinio analizės metodas, kad būtų galima objektyviai ir sistemiškai išanalizuoti suteikiamas socialines paslaugas šeimai, globojančiai vaikus.

*Parengiamajame tyrimo* duomenų analizės etape surinkti interviu įrašai koduojami ir kopijuojami, nes tyrėjas gali atskleisti informaciją apie globėjus ir globotinius. „Analizės procese padaroma teksto kopija, išsaugant nepakeistą pirminį tekstą“ (Bitinas, Kazlauskienė, 2009).

Antrasis tyrimo duomenų analizės etapas – *transkribavimas*. Tyrėjas transkribuoja respondentų atsakymus į kompiuterio failą. Vėliau atliekama įrašo kalbos korekcija, tačiau nekeičiamas interviu dalyvių pateiktų teiginių turinys. „Taip sutvarkytas tekstas koduojamas ir išskiriami tikslingi teiginiai, kurie reikalingi kokybinei turinio analizei atlikti“ (Žydžiūnaitė, 2011).

Trečiasis etapas – *duomenų skaidymo procesas ir daugkartinis skaitymas*, apimantis gautų tyrimo duomenų skirstymą į atskirus fragmentus. „Šiame etape atliekamas duomenų skaidymas pagal nustatytus kriterijus ir išskiriant vyraujančias dimensijas, juos interpretuojant ir jungiant į ryšius arba sąsajas, todėl išskiriamos tyrimo rezultatų kategorijos ir subkategorijos“ (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Ketvirtasis etapas – *kokybinė turinio analizė* – tai tyrimo duomenų analizės metodas, kai tyrėjas gilinasi į tiriamąjį objektą ir kontekstą, išskiriami panašumai ir skirtumai tarp kategorijų (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Kokybės turinio analizės etapai pateikti 2 paveiksle.



2 pav. Kokybės turinio analizės etapai

Kokybės turinio analizę sudaro penki etapai:

- Pirmasis etapas. Išskiriami esminiai kokybinio turinio aspektai, tai yra, tyrimo dalyvių frazės, sakiniai, žodžiai, tiesiogiai susiję su socialinėmis paslaugomis, teikiamomis vaikams globojančiai šeimai;
- Antrasis etapas. Tyrimo rezultatai grupuojami į kategorijas;
- Trečiasis etapas. Išskiriamos kategorijos suskaidomos į subkategorijas.
- Ketvirtasis etapas. Interpretuojamos tyrimo išreikšta dalyvių nuomonė.

- Penktame etape gauti tyrimo rezultatai lyginami ir apibendrinami, pasitelkiant kitus mokslinius tyrimus susijusius su socialinėmis paslaugomis, teikiamomis vaikų globojančiai šeimai (Bitinas, Kazlauskienė, 2009).

**Tyrimo etikos principai.** Empiriniame tyrime dalyvavo šeimos, globojančios vaikus. Tyrimo dalyviai atsakinėjo į pateiktus interviu klausimus. Atliekant pusiau struktūrizuotą interviu tyrėjas laikosi *konfidencialumo, geranoriškumo, laisvo apsisprendimo ir savarankiškumo, pagarbos ir teisingumo* principų. Šeimoms, globojančioms vaikus, garantuotas asmens duomenų *saugumas ir konfidencialumas* bei *pagarba asmens orumui* (Kardelis, 2002).

*Konfidencialumo principas.* Tyrimo dalyviams užtikrintas konfidencialumas ir anonimiškumas, nes jų asmeninė informacija, leidžianti atskleisti jų tapatybę tyrimo rezultatų analizėje nėra pateikiama, nes tyrėjas suteikė unikalius kodus, todėl tyrimo analizėje jie nebus atpažinti (G1, G2, G3, G4, G5, G6).

*Laisvo apsisprendimo ir savarankiškumo principas.* Su kiekvienu pusiau struktūrizuoto interviu dalyviu bendraujama asmeniškai, pristatant tyrimo temą, paaiškinant tyrimo tikslą, uždavinius bei pateikiant galimybę bet kuriuo tyrimo etapu nutraukti savo dalyvavimą. Tyrimo dalyviai laisvanoriškai sutiko dalyvauti tyrime ir pasidalinti savo patirtimi, globojant vaikus. Interviu data su šeimomis, globojančiomis vaikus suderinta iš anksto ir jie patys pasirinko patogų laiką (Tidikis, 2003).

*Pagarbos principas.* „Tyrimo dalyviams interviu klausimai užduodami laikantis pagarbos principo, neatskleidžiant tyrėjo nuomonės“ (Žydžiūnaitė, 2011).

*Teisingumo principas.* „Kiekvienam tyrimo dalyviui pateikiami iš anksto numatyti pusiau struktūrizuoto interviu klausimai, siekiant išsamesnių atsakymų pateikiami iš anksto numatyti papildomi klausimai bei prašoma pateikti pavyzdžių iš gyvenimiškosios patirties“ (Kardelis, 2002).

**Tyrimo sunkumai ir ribotumai.** Šeimos, globojančios vaikus, nenoriai sutiko dalyvauti empiriniame tyrime, tai gali būti susiję su COVID – 19 pandemija. Tyrimo dalyviai taip pat baiminosi, kad jų atsakymai gali pakenkti jų, kaip šeimos, globojančios vaikus reputacijai, tačiau tyrėjas užtikrino, pusiau struktūrizuotas interviu atliekamas tik moksliniais tikslais ir tyrimo analizei naudojami tik apibendrinti rezultatai bei jie patys galės susipažinti su tyrimo rezultatais. Laikantis karantino nurodymų, pusiau struktūrizuotas interviu atliekamas nuotoliniu būdu, todėl trūko tiesioginio kontakto su tyrimo dalyviais. Nebuvo galima sužinoti tyrimo dalyvių gyvenimiškosios patirties.

## 3.2. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Šiame poskyryje analizuojami gauti kokybinio tyrimo rezultatai. Pateikiama globėjų nuomonė apie globotinio priežiūrą, bendravimą bei kylančius kasdienius sunkumus. Šeimos, globojančios vaiką, išskiria reikalingiausias socialines paslaugas ir socialinės paramos poreikį, nurodo jų trūkumą bei bendravimą ir bendradarbiavimą su socialiniu darbuotoju.

### 3.2.1. Šeimos, globojančios vaiką, sunkumai bei socialinės paramos poreikis

Analizuojant šeimos, globojančios vaiką, gautus tyrimo rezultatus, susijusius su patiriamais sunkumais, buvo išskirtos trys kategorijos – *vaiko psichologinės problemos; vaiko elgesio problemos ir sunkumai mokykloje* (žr. 3 paveikslą).

Teorinėje dalyje pabrėžiama, kad šeimoms, globojančioms vaikus dažnai kyla sunkumų dėl globotinių psichologinių sunkumų, elgesio problemų. Kaip nurodo Singstad ir kt. (2020), šeima, globojanti vaiką, susiduria su jo elgesio ir emociniais sunkumais, todėl socialinis darbuotojas tampa itin svarbus socialinės pagalbos gavimo procese. Assouline ir Attar-Schwartz (2020) pabrėžia, kad socialiniai darbuotojai, suteikiantys globėjams reikalingas paslaugas, dažnai susiduria su klientų žema saviverte, nepasitikėjimu savimi ir kitais bei nenoro užmegzti santykius. Socialinių darbuotojų palaikymas vaikui padeda adaptuotis globėjų šeimoje, tačiau reikalinga globotinio socialinio tinklo plėtra, pagerinanti vaiko psichologinę savijautą bei sumažinanti stresą. Socialinių darbuotojų palaikymas vaikui padeda adaptuotis globėjų šeimoje, tačiau reikalinga globotinio socialinio tinklo plėtra, pagerinanti vaiko psichologinę savijautą bei sumažinanti stresą. Kaip matoma iš 3 paveikslo tyrimo dalyviai taip pat išryškina tas pačias vaiko psichologines, elgesio ir socialines problemas kaip ir pabrėžia teoretikai.



3 pav. Šeimos, globojančios vaiką, patiriami sunkumai

Tyrimo metu nustatyta, kad globėjai patiria sunkumų, susijusių su globotinio psichologinėmis problemomis, elgesio sutrikimais bei kylančiais sunkumais mokykloje (žr. 3 paveikslą). Išanalizavus gautus tyrimo dalyvių atsakymus apie *vaiko psichologines problemas*



išskiriamos dvi subkategorijos – psichinė negalia: „*susiduriu su vaiko psichine negalia*“ (G3). Psichinės sveikatos sutrikimai: globėjai teigia, kad globojamas „*vaikas turi psichinės sveikatos sutrikimus*“ (G2). Vertinant tyrimo dalyvių pateiktus teiginius pastebima, kad globėjai susiduria su globotiniu pažeista psichine būseną, jie turi psichologinių problemų arba retais atvejais psichinę negalią. Globėjų šeima gali jaustis nesaugiai savo namuose bei turėti sveikatos sutrikimų dėl nervinio išsekimo ir nuolatinio streso.

Tyrimo dalyviai teigia, kad jie susiduria su *vaiko elgesio problemomis*, išskirtos dvi subkategorijos – emocijų nevaldymas ir bendravimo problemos. Globėjai pažymi, kad vaikas nesugeba suvaldyti savo emocijų: „*globotinis nevaldo savo emocijų*“ (G4), „*agresyvus elgesys*“ (G2), „*globotinio blogas elgesys, nemokėjimas susidoroti su savo jausmais*“ (G3) arba „*elgesio problemos*“ (G4). Kiti tyrimo dalyviai atkreipia dėmesį į globotinio bendravimo problemas: „*nesugebėjimas užmegzti ir palaikyti darnius santykius su bendraamžiais*“ (G2) arba „*vaikas turi bendravimo problemų*“ (G3). Analizuojant tyrimo rezultatus pastebima, kad globėjams kyla sunkumų dėl globotinio elgesio, nes atsiskyrimo nuo šeimos metu jis patiria didelį stresą, tėvų praradimą, todėl pasikeičia jo elgesys. Jis tampa uždaresnis, agresyvesnis, neprisileidžiantis kitų asmenų, bijantis arba nesusivaldantis.

Kitas dažnas globėjų sunkumas – *globotinių patiriami sunkumai mokykloje*. Šeimos, globojančios vaiką susiduria su šiuo sunkumu, todėl išskiriamos trys subkategorijos – negatyvus mokytojų nusistatymas: „*kitų mokytojų nusistatymas prieš, kad visada kaltas jisai ne kiti*“ (G4). Mokytojų požiūris į globotinį – „*požiūris mokykloje į vaiką*“ (G4). Mokinio elgesys – „*globotinis mokykloje išlieja pyktį ant kitų vaikų*“ (G6) (žr. 15 lentelę). Aptariant gautus tyrimo rezultatus matoma, kad globotiniai patiria sunkumus mokykloje dėl mokytojų požiūrio, nusistatymo bei kylančių problemų dėl mokinio elgesio. Šis sunkumas gali kilti todėl, kad vaikui sunku adaptuotis naujoje mokykloje, sudėtinga įsitraukti į bendrą klasės veiklą bei yra atstumiamas mokytojų ir mokinių.

Vertinant tyrimo dalyvių teiginius pabrėžiama, kad globėjų šeimoms kyla problemų dėl vaiko psichologinių problemų kaip psichinė negalia arba psichinės sveikatos sutrikimai. Vaiko atėjimas į šeimą – tai reikšmingas šeimos gyvenimo pokytis. Pasak Minuchin, Reiter, Borda (2014) „*vaiko globa apibūdinama kaip perėjimo taškas arba šeimos struktūros permaina.*“ Perėjimo taškai, tai visi asmens gyvenimo etapai, pradedant nuo santuokos, vaiko gimimo iki išėjimo iš namų. Ir kiekvienas etapas turi krizių ženklų. Taip pat gali atsirasti ir krizių, kurios visai nelaukiamos. Tokios kaip liga, nedarbas, praturtėjimas, ar nauji šeimos struktūros elementai tokie, kaip globotinio (įvaikio) priėmimas į šeimą. Atkreipiamas dėmesys, kad globotiniui kyla daug psichologinių ir psichinių sunkumų, nes jam reikia atsiskirti nuo biologinių tėvų, adaptuotis globėjų šeimoje, priimti naujas šeimos taisykles bei įsitraukti į naują mokyklos bendruomenę. 15 lentelėje pateikiami tyrimo

dalyvių atsakymai apie patiriamus sunkumus, kai pradeda globoti vaiką.

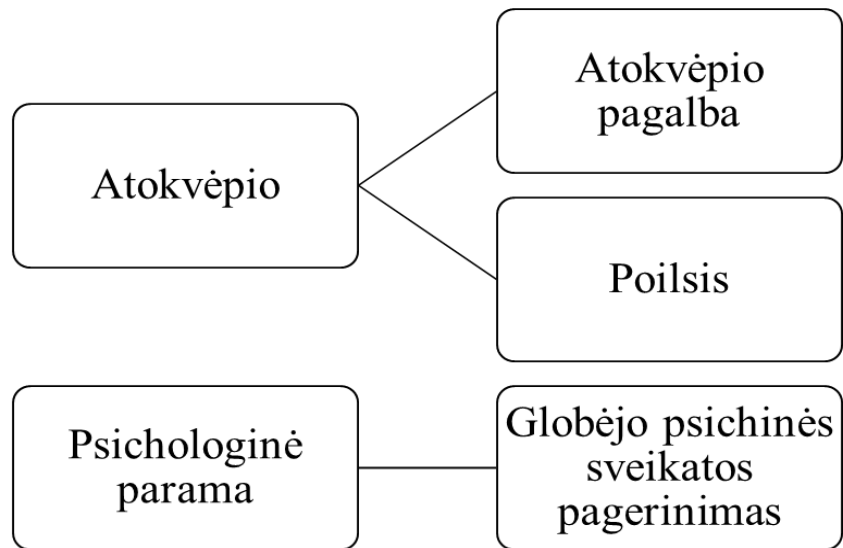
15 lentelė. Globėjų šeimai kylantys sunkumai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko psichologinės problemos	Psichinė negalia	„ <i>Susiduriu su vaiko psichine negalia</i> “ (G3)
	Psichinės sveikatos sutrikimai	„ <i>Psichinės sveikatos sutrikimai</i> “ (G2)
Vaiko elgesio problemomis	Emocijų nevaldymas	„ <i>Agresyvus elgesys</i> “ (G2) „ <i>Globotinio blogu elgesiu, nemokėjimu susidoroti su savo jausmais</i> “ (G3) „ <i>Emocijų nevaldymas</i> “ (G4) „ <i>Su elgesio problemomis pagrinde</i> “ (G4)
	Bendravimo problemos	„ <i>Nesugebėjimas užmegzti ir palaikyti darnius santykius su bendraamžiais</i> “ (G2) „ <i>Vaikas turi bendravimo problemų</i> “ (G3)
Sunkumai mokykloje	Negatyvus mokytojo nusistatymas	„ <i>Kitų mokytojų nusistatymas prieš, kad visada kaltas jisai ne kiti</i> “ (G4)
	Mokytojų požiūris į globotinį	„ <i>Požiūris mokykloje į vaiką</i> “ (G4)
	Mokinio elgesys	„ <i>Mokykloje išlieja pyktį ant kitų vaikų</i> “ (G6)

Kaip matoma iš gautų tyrimo rezultatų dažniausiai globėjai nurodo, kad jiems kyla psichologinių sunkumų dėl vaiko nesugebėjimo užmegzti ir palaikyti santykių su kitais, bendravimo problemų arba dėl agresyvaus elgesio bei emocijų nevaldymo. Kiti interviu dalyviai priduria, kad jie susiduria su vaiko elgesio problemomis, psichine liga arba sunkumais mokykloje. Globėjas nurodo, kad jam sunkumų nekilo. Galima daryti išvadą, kad dažniausiai kyla psichologiniai sunkumai, nes globotiniai turi psichinę negalią arba elgesio problemas.

Tyrimo metu taip pat siekta sužinoti apie patiemis globėjams reikalingą socialinių paslaugų poreikį. Išanalizavus informantų pasisakymus, buvo išskirta socialinės paramos poreikis globėjams ir nustatytos dvi kategorijos – **atokvėpis ir psichologinė parama** (žr. 4 pav.).

Teorinėje dalyje pabrėžiama, kad „nors globėjai neigiamai vertina psichologo pagalbą sau ir globotiniui, tačiau šių specialistų aktyvesnis įsitraukimas į ilgalaikį pagalbos visai šeimai procesą vertingas tiek vaiko identiteto pokyčiams internalizuoti, tiek palankiai emocinei atmosferai šeimoje kurti“ (Rimkus, 2016). Melkman (2017) teigia, kad dažnai kyla problemų dėl globėjų nenoro pasinaudoti suteikiama pagalba, nes nepalaikomas glaudus ryšys su vaiku ir socialiniu darbuotoju bei biologine vaiko šeima. Globotinis gali nenorėti bendrauti su savo gimdytojais, nes yra patyręs smurtą, atstūmimą bei kyla socializacijos sunkumų



4 pav. Socialinės paramos poreikis globėjams

Apžvelgiant globėjams reikalingą socialinę paramą nustatyta, kad jiems reikalingas atokvėpis ir psichologinė parama (žr. 16 lentelę). Išanalizavimus tyrimo dalyvių interviu atsakymus galima teigti, kad jiems reikalingas **atokvėpis**, išskiriamos dvi subkategorijos – atokvėpis ir poilsis. Analizuojant tyrimo dalyvių teiginius pastebima, kad jiems „labiausiai reikalinga atokvėpio pagalba“ (G1), „dažniausiai reikia atokvėpio nuo tų begalinių gyvenimo įtampų“ (G3). Kita subkategorija – poilsis: „križių metu labiausiai reikėdavo poilsio nuo nuolatinės įtampos, atsikvėpimo“ (G2). Teorinėje dalyje taip pat nurodyta, kad globotiniams ir globėjams svarbu suteikti poilsio paslaugas, kad jie galėtų atsigauti nuo kasdienių rūpesčių ir pakeisti savo aplinką.

Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad jiems reikalinga **psichologinė parama**. Išskiriama viena subkategorija – globėjo psichinės sveikatos pagerinimas – „labiausia reikalinga stiprinti pačios psichinę sveikatą“ (G4). „Teisiniame reglamente pabrėžiama, kad siekiama apsaugoti vaiką nuo galimo emocinio streso, psichologinės įtampos, atsirandančios gyvenant kartu su globėju, neturinčiu pakankamų pedagoginių ar bendravimo įgūdžių, taip pat užtikrinti jam normalias gyvenimo sąlygas“ (Vitkauskas, 2010). Galima teigti, kad ir globėjams svarbu turėti psichologinę darną, kad jie galėtų įveikti kylančius sunkumus, globojant vaikus.

Iš tyrimo rezultatų matoma, kad globėjams dažnai reikalingos atokvėpio ir psichologinės paramos paslaugos, kadangi jie patiria sunkumų dėl globotinio elgesio trauminio įvykio metu, dėl socialinių sunkumų, nes globotiniui sunku adaptuotis naujoje šeimoje, todėl globėjai patiria didelį stresą, psichologinę įtampą ir jiems reikia pailsėti ir gauti psichologinę paramą. 16 lentelėje pateikiami apibendrinantys tyrimo rezultatai.

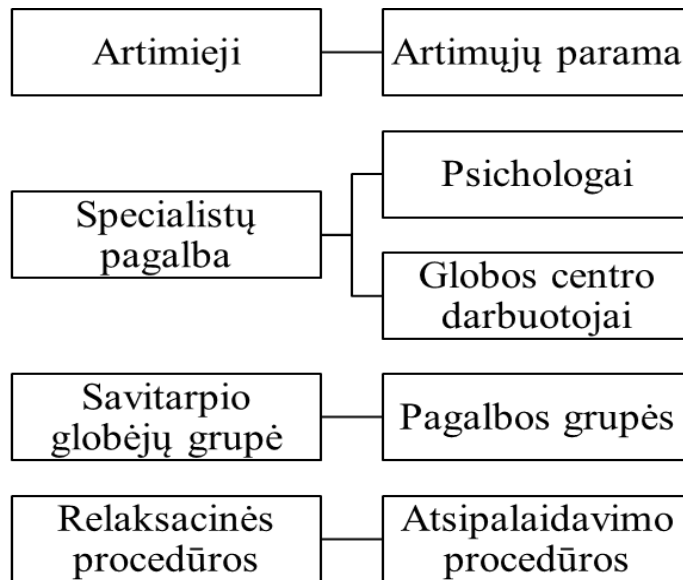
16 lentelė. Socialinės paramos poreikis globėjams

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Atokvėpis	Atokvėpio pagalba	„Labiausiai reikalinga atokvėpio pagalba“ (G1) „Dažniausiai reikia atokvėpio nuo tų begalinių gyvenimo įtampų“ (G3)
	Poilsis	„Krizių metu labiausiai reikėdavo poilsio nuo nuolatinės įtampos, atsikvėpimo“ (G2)
Psichologinė parama	Globėjo psichinės sveikatos pagerinimas	„Labiausia reikalinga stiprinti pačios psichinę sveikatą“ (G4)

Globėjai nurodo, kad jiems reikalingas atokvėpis nuo globotinio priežiūros. Jie nurodo, kad globėjui reikia sumažinti kylančią įtampą, pailsėti, atsikvėpti, kad galėtų toliau tęsti savo kasdienę veiklą. Kiti teigia, kad jiems nereikalinga jokia parama: „socialinės paramos šiuo metu kaip ir nereikia“ (G5\_KNM), „kol kas nereikia jokių man paslaugų“ (G6\_KNM), o kiti pažymi, kad jiems reikalinga psichologinė pagalba, kad pagerėtų jų psichinė sveikatos būklė. Apibendrinant atkreipiamas dėmesys, kad globėjams svarbiausia atokvėpio parama, kad galėtų pakeisti aplinką ir pailsėti nuo globotinio priežiūros.

Tyrimo metu taip pat globėjų prašoma pateikti savo nuomonę apie socialinės paramos paieškos būdus. Išanalizavus tyrimo dalyvių pasisakymus apie socialinės paramos paieškos būdus, išskiriamos šios kategorijos – *artimieji, specialistų pagalba, savitarpio globėjų grupė ir relaksacinės procedūros* (žr. 5 pav.).

Teoretikai pabrėžia, kad tarp giminaičių globojančių vaiką ir biologinių tėvų dažnai fiksuojami konfliktiški santykiai, o jei giminaičių globėjų požiūris į vaiko biologinius tėvus neigiamas, tada vaikas retai palaiko ryšius su biologine šeima. Tokiais atvejais socialiniam darbuotojui svarbu suteikti giminaičiams paramą bei pagalbą, bendraujant su globotinio biologine šeima (Brown ir kt., 2014).



5 pav. Socialinės paramos paieškos būdai

Išanalizavus interviu dalyvių atsakymus pastebima, kad jiems reikalinga **artimųjų parama**: „kartais padėdavo artimieji“ (G2), kitiems reikalinga **specialistų pagalba** ir išskiriamos dvi subkategorijos, viena iš jų – **psichologas**: „psichologai“ (G2\_KNM), „kartais kreipiuosi į psichologą“ (G3), „dažniausiai kreipiamės pas psichologą“ (G6\_KNM). Kita išskiriama subkategorija – **globos centrų darbuotojai**: „globos centro darbuotojai“ (G2\_KNM), „dažniausiai pagalbos (palaikymo) sulaukiu iš globos centro darbuotojų, daug padeda globos koordinatorius“ (G3\_KNM). Kategorijoje **savitarpio globėjų grupėje** išskiriama viena subkategorija – **pagalbos grupės**: grupės, kaip savitarpio globėjų (G4\_KNM). Paskutinė kategorija – **relaksacinės procedūros** ir išskiriama viena subkategorija – **atsipalaidavimo procedūros**: „relaksacinės visokios procedūros“ (G4) (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Socialinės paramos paieškos būdai

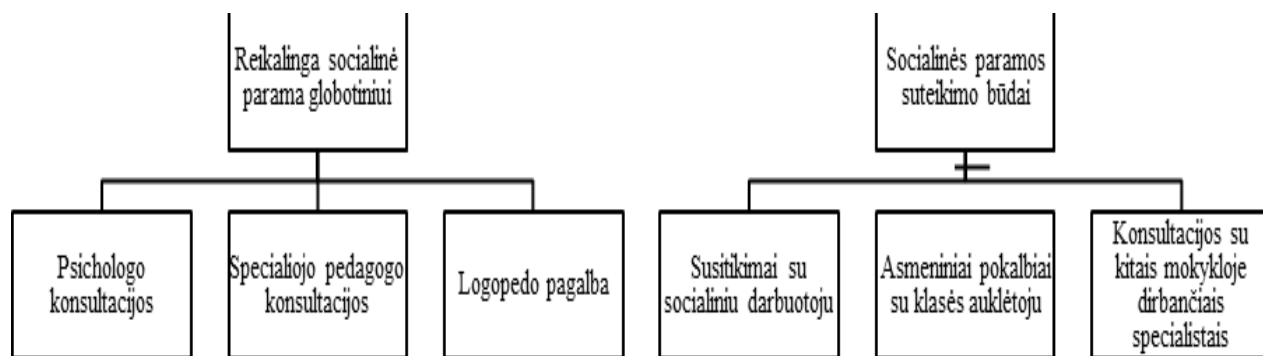
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Artimieji	Artimųjų parama	„Kartais padėdavo artimieji“ (G2)
Specialistų pagalba	Psichologai	„Psichologai“ (G2) „Kartais kreipiuosi į psichologą“ (G3) „Dažniausiai kreipiamės pas psichologą“ (G6)
	Globos centro darbuotojai	„Globos centro darbuotojai“ (G2) „Dažniausiai pagalbos (palaikymo) sulaukiu iš globos centro darbuotojų, daug padeda globos koordinatorius“ (G3)
Savitarpio globėjų grupė	Pagalbos grupės	„Grupės, kaip savitarpio globėjų“ (G4)
Relaksacinės procedūros	Atsipalaidavimo procedūros	„Relaksacinės visokios procedūros“ (G4)

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus atkreipiamas dėmesys, kad jie gauna paramą iš artimųjų, kitiems reikalinga specialistų pagalbą, kadangi globėjai patiria psichologinius, socialinius sunkumus dėl globotinių problemų bei kylančių krizių.

Pusiau struktūrizuoto interviu dalyviai teigia, kad jiems suteikiama specialistų pagalba, pavyzdžiui, psichologų konsultacijos, globos centro darbuotojų parama. Kiti pažymi, kad jiems padeda artimieji, lanko savitarpio globėjų grupę arba dalyvauja relaksacinėse procedūrose. Globėjai nurodo, kad jie socialinės paramos neieško: „*nerikalinga pagalba*“ (G5) arba ieško tik tada, kai šeimoje kyla krizė: „*neieškojau pagalbos, kol nepapuočiau į visišką krizę*“ (G1). Pabrėžiama, kad globėjams svarbiausia gauti specialistų pagalbą ir paramą.

Toliau tyrimo dalyvių teiraujama apie socialinės paramos suteikimo būdus globotiniui. Išskiriamos dvi kategorijos – **reikalinga socialinė parama globotiniui** ir **socialinės paramos suteikimo būdai** (žr. 6 pav.).

Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002, galiojanti suvestinė 2020) nurodoma, kad „savivaldybės administracija organizuoja ir užtikrina būsimųjų globėjų, šeimynų steigėjų, dalyvių ir budinčių globėjų paiešką, o asmenims, svarstantiems globoti (rūpinti) vaikais, netekusiems tėvų ir gimtųjų namų, ar juos prižiūrėti globos centre, suteikia nemokamas konsultacijas vaiko globos ar priežiūros klausimais, siekiant užtikrinti globos įgyvendinimą bei suteikiant namų aplinką“.



6 pav. Socialinės paramos suteikimo būdai globotiniui

Iš gautų tyrimo rezultatų išryškėja, kad **reikalinga socialinė parama globotiniui** suteikiama per psichologo konsultacijas: „psichologinė pagalba“ (G1); „mano vaikui reikalinga psichologo pagalba“ (G3); „reikalinga psichologo pagalba“ (G4, G6\_KNM). Kiti globėjai nurodo specialiojo pedagogo konsultacijų svarbą. Tai patvirtina šie teiginiai – „specialaus pedagogo konsultacijos“ (G3). Logopedo pagalba suteikiama ikimokyklinėje įstaigoje: „darželyje buvo teikiama logopedo pagalba“ (G5). Kai pasikeičia šeimos struktūra, vaikui kuo greičiau reikia suteikti socialinę ir psichologinę paramą, kad jis galėtų lengviau adaptuotis naujoje gyvenimiškoje aplinkoje. Įvaikinimo atveju globotiniui ir globėjams bei kitiems šeimoms nariams reikia iš anksto pasirengti naujam gyvenimo etapui ir prisitaikymui prie naujų gyvenimiškųjų sąlygų. Valstybinės įvaikinimo institucijos atestuoti socialiniai darbuotojai atkreipia dėmesį ar būsimiems tėvams nėra kliūčių įvaikinti vaiką, ištiria jų gyvenimo sąlygas, surenka informaciją apie sveikatos būklę ir pateikia išvadą dėl būsimųjų įvaikintųjų pasirengimo (Gudžinskienė ir Navaitis, 2016).

Tyrimo dalyviai nurodė, kad **socialinė parama suteikiama** per susitikimus su socialiniais darbuotojais: „dažnai bendraujame su socialiniu pedagogu, kadangi ši paslauga vaikui reikalinga“ (G3). Tyrimo dalyviai pažymi, kad socialinę paramą gauna per asmeninius pokalbius su klasės auklėtoju. Tai patvirtina šie teiginiai – „su klasės auklėtoju bendraujame nuolat. Dažniausiai kai globojamą vaiką ištinka manipuliaciniai priepuoliai. Dažnai tenka bendrauti dėl jos blogo elgesio klasėje“ (G1). „Su auklėtoja bendraujam vaiko mokymosi bei santykių su bendraklasiais klausimais“ (G2). „Klasėje vaiko elgesys prastas, dažnai kenčia kiti vaikai, o kartais ir pats vaikas. Dažnai globotinis patiria patyčias“ (G3). „Bendraujame su auklėtoja ir palaikome stiprų ryšį“ (G4). „Šiuo metu mokykloje bendraujame su klasės auklėtoja“ (G5). „Su klasės auklėtoju

*bendraujame beveik kiekvieną dieną telefonu“ (G6). Globėjai taip pat nurodo, kad jiems parama suteikiama per konsultacijas su kitais mokykloje dirbančiais specialistais: „su psichologu pasikalbame apie globotinės bėdas, kas galėtų išprovokuoti jos blogą elgesį“ (G1). „Su specialiuoju pedagogu dažnai pabendraujame apie dėstomus dalykus“ (G1). „Su specialiuoju pedagogu dažnai bendraujame vaiko ugdymo klausimais“ (G3).*

Išanalizavus tyrime dalyvaujančių globėjų atsakymus pastebima, kad globotiniams reikalinga psichologinė pagalba, nes jie patiria psichologinę įtampą dėl globotinio elgesio, kylančių krizių bei sunkumų. Apibendrinti tyrimo rezultatai pateikiami 18 lentelėje.

18 lentelė. Reikalinga socialinė parama globėjui

<b>Kategorija</b>	<b>Subkategorija</b>	<b>Patvirtinantys teiginiai</b>
Reikalinga socialinė parama globotiniui	Psichologo konsultacijos	„ <i>Psichologinė pagalba</i> “ (G1) „ <i>Mano vaikui reikalinga psichologo pagalba</i> “ (G3) „ <i>Reikalinga psichologo pagalba</i> “ (G4) „ <i>Reikalinga psichologo pagalba</i> “ (G6)
	Specialiojo pedagogo konsultacijos	„ <i>Specialaus pedagogo konsultacijos</i> “ (G3)
	Logopedo pagalba	„ <i>Darželyje buvo teikiama logopedo pagalba</i> “ (G5)
Socialinės paramos suteikimo būdai	Susitikimai su socialiniu darbuotoju	„ <i>Dažnai bendraujame su socialiniu pedagogu, kadangi ši paslauga vaikui reikalinga</i> “ (G3)
	Asmeniai pokalbiai su klasės auklėtoju	„ <i>Su klasės auklėtoju bendraujame nuolat. Dažniausiai kai globojamą vaiką ištinka manipuliaciniai priepuoliai. Dažnai tenka bendrauti dėl jos blogo elgesio klasėje</i> “ (G1) „ <i>Su auklėtoja bendraujam vaiko mokymosi bei santykių su bendraklasiais klausimais</i> “ (G2) „ <i>Klasėje vaiko elgesys prastas, dažnai kenčia kiti vaikai, o kartais ir pats vaikas. Dažnai globotinis patiria patyčias</i> “ (G3) „ <i>Bendraujame su auklėtoja ir palaikome stiprų ryšį</i> “ (G4) „ <i>Šiuo metu mokykloje bendraujame su klasės auklėtoja</i> “ (G5) „ <i>Su klasės auklėtoju bendraujame beveik kiekvieną dieną telefonu</i> “ (G6)
	Konsultacijos su kitais mokykloje dirbančiais specialistais	„ <i>Su psichologu pasikalbame apie globotinės bėdas, kas galėtų išprovokuoti jos blogą elgesį</i> “ (G1) „ <i>Su specialiuoju pedagogu dažnai pabendraujame apie dėstomus dalykus</i> “ (G1) „ <i>Su specialiuoju pedagogu dažnai bendraujame vaiko ugdymo klausimais</i> “ (G3)

Apibendrinant pabrėžiama, kad globotiniui reikalinga psichologo pagalba ir parama, kad galėtų lengviau išspręsti kylančias psichologines ir bendravimo problemas. Globėjai labiausiai išskiria, kad pokalbiai su klasės auklėtoju jiems suteikia didžiausią paramą, kadangi globojamam vaikui dažnai kyla problemų dėl blogo elgesio, pastebimi mokymosi sunkumai bei tarpusavio



santykiai su bendraamžiais. Kiti priduria, kad jie bendrauja su kitais mokyklos specialistais, pavyzdžiui, psichologu arba specialiuoju pedagogu. Pusiau struktūrizuoto interviu dalyvis nurodo, kad jis dažnai susitinka su socialiniu darbuotoju. Atkreipiamas dėmesys, kad globėjams socialinę paramą suteikia pokalbiai su klasės auklėtoju apie globotiniui kylančias problemas klasės veikloje ir pamokų metu.

### **3.2.2. Šeimai, globojančiai vaiką, teikiamos socialinės paslaugos**

Atlikto tyrimo rezultatai padėjo atskleisti šeimų, globojančių vaiką, teikiamų socialinių paslaugų svarbą kasdienybėje, išskirti asmenis, padedančius spręsti globėjų socialines problemas bei biologinių tėvų įsitraukimą į globotinių auklėjimą ir priežiūrą. Analizuojant gautus tyrimo rezultatus apie asmenis, padedančius šeimoms, globojantiems vaikus išskiriamos trys kategorijos – *specialistų pagalba krizės metu, bendradarbiaujantys specialistai su globėjais, specialistai, padedantys išspręsti socialines problemas* (žr. 7 pav.).

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006, galiojanti suvestinė, 2022) nurodoma, kad „socialinės paslaugos – tai socialinės apsaugos sistemos dalis, kai siekiama panaikinti socialinę atskirtį, paremti asmenų lygiateisiškumą, įsitraukimą į bendruomenę, suteikiant paslaugas labiausiai pažeidžiamoms asmenų grupėms“. Pabrėžiama, kad socialinės paslaugos suteikiamos, siekiant užkirsti kelią šeimos socialinėms problemoms, nes svarbu visuomenėje užtikrinti socialinį saugumą, todėl reikia atsižvelgti į asmeninius interesus ir poreikius.



7 pav. Socialinių paslaugų suteikimo svarba globojančių šeimų kasdienybėje

Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad šeimai, globojančiai vaiką, teikiama **specialistų pagalba krizės metu**. Globojančios šeimos pagalbą gauna iš globos centro darbuotojų: „globos koordinatorius“ (G1); „globos centro darbuotojai“ (G2); „globos centro darbuotojai (daug padeda globos koordinatoriai)“ (G3). Globėjai taip pat nurodo, kad jiems padeda psichologai: „psichologai, psichiatrai“ (G2); „psichologas“ (G4; G6). Globėjai atkreipia dėmesį, kad jie pagalbą gauna iš klasės auklėtojo: „iškilus nedidelėms problemoms, kreipiuosi į klasės auklėtoją“ (G5); klasės auklėtojas (G6\_KNM) arba pagalbos grupė: „savitarpio pagalbos grupės“ (G3).

Kita išskiriama kategorija – **bendradarbiaujantys specialistai su globėjais**. Globėjai bendradarbiauja su psichologais, psichiatrais. Tai patvirtina šie teiginiai – „*psichologas*“, „*psichiatras*“ (G1); „*psichologai*“ (G2; G3; G4; G5); „*daugiausia bendraujame su psichologu*“ (G6). Globėjai taip pat bendradarbiauja su globos centro darbuotojais: „*globos centro koordinatorius*“ (G1; G3; G6); „*globos centro darbuotojai*“ (G2); „*globos koordinatorė, buvo vadybos atvejai, kai pagalba vaikui, tada įsijungė daug*“ (G4). Tyrimo dalyvis pažymi, kad jis bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais: „*socialiniai darbuotojai*“ (G3).

Išskiriami pagrindiniai **specialistai, padedantys išspręsti socialines problemas**, kylančias globėjų šeimai. Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad jiems padeda mokyklos kolektyvas: „*bendraujam su auklėtoja bei iškilus klausimų su mokytojais*“ (G2); „*mokytojai ugdymo klausimais*“ (G3); „*su mokytojais dažnai bendraujame dėl vaiko ypatingo judrumo*“ (G6). Globėjai taip pat priduria, kad jiems padeda globos centro koordinatorius: „*globos centro koordinatorius (padeda sprendžiant vaiko užimtumą*“ (G3) arba artimieji, draugai: „*pradėję globoti vaiką, mes susidūrėme tik su visapusišku palaikymu. Iš šeimos, iš kaimynų, draugų, giminaičių jautėme tik palaikymą, pagalbą ir dėmesį. Šiai dienai situacija ta pati... esant reikalui visada žinau kad galiu kreiptis pagalbos*“ (G5); „*šeima padeda pokalbiais*“ (G6).

Teorinėje darbo apžvalgoje, nurodoma, kad „vaikus globojančiai šeimai, globėjams ar besirengiantiems jais tapti asmenims kiekvienoje savivaldybėje pastoviai suteikiama valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuotų asmenų ir kitų specialistų pagalba, užtikrinanti jų prižiūrimum, globojamų ar įvaikintų vaikų visapusi vystimąsi ir ugdymą“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022). Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003) nurodomos „pagrindinės vaikus globojančioms šeimoms suteikiamos socialinės paslaugos“. 19 lentelėje pateikiami apibendrinti tyrimo dalyvių atsakymai.

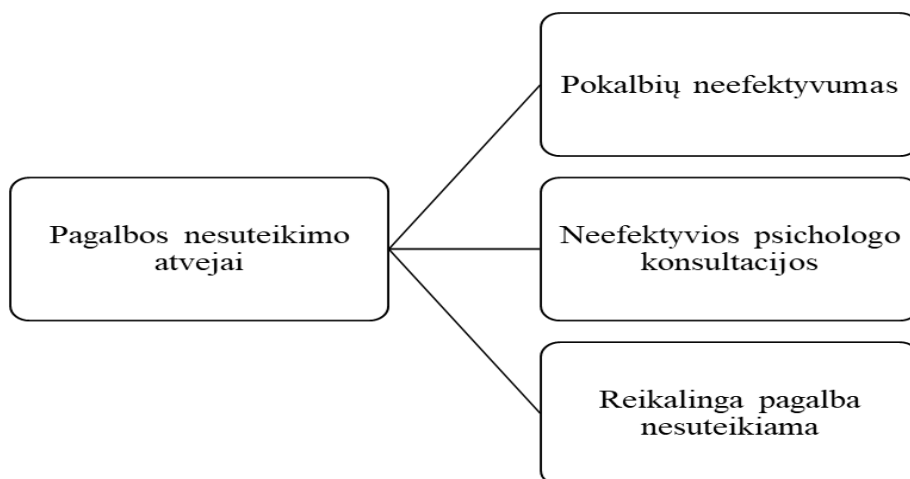
19 lentelė. Socialinių paslaugų suteikimo svarba globojančių šeimų kasdienybėje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Specialistų pagalba krizės metu	Globos centro darbuotojai	„Globos koordinatorius“ (G1) „Globos centro darbuotojai“ (G2) „Globos centro darbuotojai (daug padeda globos koordinatoriai)“ (G3)
	Psichologas	„Psichologai, psichiatrai“ (G2) „Psichologas“ (G4, G6)
	Klasės auklėtojas	„Iškilius nedidelėms problemoms ,kreipiuosi į klasės auklėtoją“ (G5) „Klasės auklėtojas“ (G6)
	Pagalbos grupė	„Savitarpio pagalbos grupės“ (G3)
Bendradarbiaujantys specialistai su globėjais	Psichologai, psichiatrai	„Psichologas, psichiatras“ (G1) „Psichologai“ (G2, G3, G4, G5) „Psichologai“ (G3) „Daugiausia bendraujame su psichologu“ (G6)
	Globos centro darbuotojai	„Globos centro koordinatorius“ (G1, G3, G6) „Globos centro darbuotojai“ (G2) „Globos koordinatorė, buvo vadybos atvejai, kai pagalba vaikui, tada įsijungė daug“ (G4)
	Socialiniai darbuotojai	„Socialiniai darbuotojai“ (G3)
Specialistai, padedantys išspręsti socialines problemas	Mokyklos kolektyvas	„Bendraujam su auklėtoja bei iškilus klausimų su mokytojais“ (G2) „Mokytojai ugdymo klausimais“ (G3) „Su mokytojais dažnai bendraujame dėl vaiko ypatingo judrumo“ (G6)
	Globos centro koordinatorius	„Globos centro koordinatorius (padeda sprendžiant vaiko užimtumą“ (G3)
	Artimieji, draugai	„Pradėję globoti vaiką, mes susidūrėme tik su visapusišku palaikymu. Iš šeimos, iš kaimynų, draugų, giminaičių jautėme tik palaikymą, pagalbą ir dėmesį. Šiai dienai situacija ta pati... esant reikalui visada žinau kad galiu kreiptis pagalbos“ (G5) „Šeima padeda pokalbiais“ (G6)

Apibendrinant atkreipiamas dėmesys, kad globos centro darbuotojai, psichologai suteikia savo pagalbą, kai globėjų šeimos krizės metu. Klasės auklėtojas tik globotinio ugdymo klausimais arba pagalbos grupės. Vienas interviu dalyvis pabrėžė, kad į nieką pagalbos nesikreipia ir „*padeda pats sau*“ (G1). Iš tyrimo rezultatų matoma, kad daugelis globėjų bendradarbiauja su psichologais, psichiatrais, globos centro darbuotojais, o rečiausiai su socialiniais darbuotojais. Mokyklos kolektyvas arba artimieji, draugai paprastai padeda išspręsti globėjų šeimai kylančias socialines problemas. Atkreipiamas dėmesys, kad globėjams krizės metu pagalbą suteikia globos centro darbuotojai ir psichologai ir su jais palaikomi glaudesni ryšiai per pastovius pokalbius bei jie išdrįsta prašyti profesionalios pagalbos.

Tyrimo metu atskleista **profesionalios pagalbos nesuteikimo atvejai**. Išanalizavus tyrimo dalyvių pasisakymus išskiriamos trys subkategorijos – pokalbių neefektyvumas, neefektyvios psichologo konsultacijos; reikalinga pagalba nesuteikiama (žr. 8 pav.).

Teorinėje dalyje pabrėžiama, kad specialistai turi suteikti reikiamas žinias globėjams, susijusias su biologinės šeimos santykių palaikymu, o socialiniai darbuotojai įsitraukia į bendravimo su biologine šeima procesą bei problemų sprendimą (Austerberry ir kt., 2013). Socialiniams darbuotojams svarbu perduoti išsamią informaciją globėjams ir biologinei šeimai. Dažnai kyla problemų dėl globojamos šeimos nenoru bendradarbiauti su specialistais ir priimti jų suteikiamą profesionalią pagalbą, nes išskiria specialistų ir globėjų nuomonę apie globotinių poreikių patenkinimą ir gyvenimo sąlygų užtikrinimą. Pastebima, kad socialiniai darbuotojai netinkamai ruošia pokalbius su globėjų šeimomis ir neatsižvelgia į šeimoje kylančias socialines ir psichologines problemas.



8 pav. Socialinės pagalbos nesuteikimo atvejai

Tyrimo dalyviai nurodė, kad jiems suteikiami neefektyvūs pokalbiai su specialistais: „pokalbiai su tavimi, pokalbiai su vaiku, tačiau pasikalbėjus tu toliau gyveni tą patį sunkų gyvenimą, tempi tą patį sunkų vežimą prikrautą negražių dalykų“ (G1). „Mediatorių pokalbiai neveiksmingi“ (G2). Kiti globėjai atkreipia dėmesį į neefektyvias psichologo konsultacijas: „nepadėjo psichologo konsultacijos (G1); buvo atvejų, kai psichologo konsultacijos buvo neveiksmingos“ (G2); „dažnai su vaiku kalba psichologai ir dažnai jie sako, kad viskas gerai, bet tu jauti, kad nieko gero, kad tie pokalbiai tik formalumas. Namuose turi išgyventi tą vaiko „juodąjį mėnulį“ (G3). Vienas interviu dalyvis pabrėžia, kad reikalinga pagalba nesuteikiama: „kreipiausi pagalbos į vaikų teises. Nepadėjo“ (G6). 20 lentelėje pateikiami apibendrinti tyrimo dalyvių teiginiai apie socialinių paslaugų nesuteikimo atvejus.

20 lentelė. Socialinių paslaugų nesuteikimo atvejai

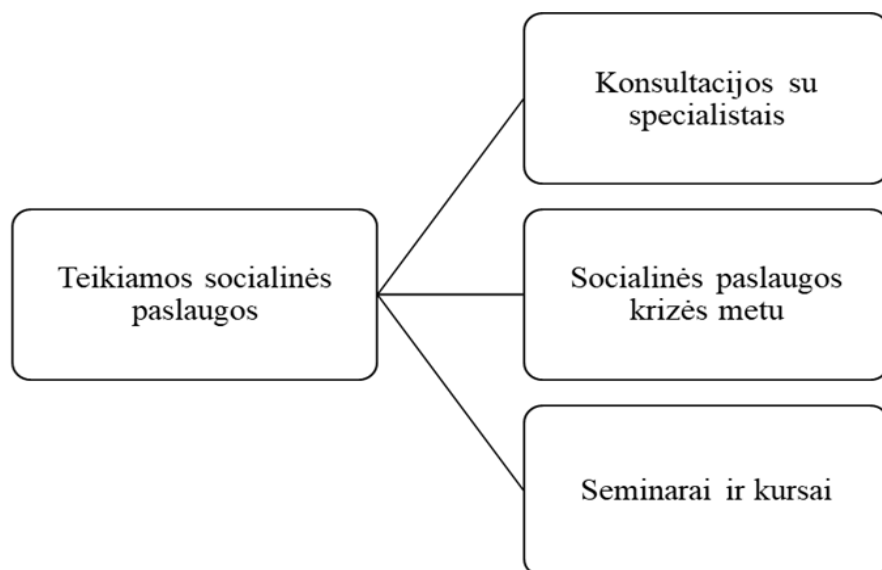
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pagalbos nesuteikimo atvejai	Pokalbių neefektyvumas	„Pokalbiai su tavimi, pokalbiai su vaiku, tačiau pasikalbėjus tu toliau gyveni tą patį sunkų gyvenimą, tempi tą patį sunkų vežimą prikrautą negražių dalykų“ (G1) „Mediatorių pokalbiai neveiksmingi“ (G2)
	Neefektyvios psichologo konsultacijos	„Nepadėjo psichologo konsultacijos“ (G1) „Buvo atvejų, kai psichologo konsultacijos buvo neveiksmingos“ (G2) „Dažnai su vaiku kalba psichologai ir dažnai jie sako, kad viskas gerai, bet tu jauti, kad nieko gero, kad tie pokalbiai tik formalumas. Namuose turi išgyventi tą vaiko „juodąjį mėnulį“ (G3)
	Reikalinga pagalba nesuteikiama	„Kreipiausi pagalbos į vaikų teises. Nepadėjo“ (G6)

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad globėjams pagalba nesuteikiama dėl neefektyvių pokalbių, psichologo konsultacijų arba negauna reikalingos pagalbos. Tyrimo dalyviai nurodo, kad jiems pagalba visada suteikiama: „atsisakiusių padėti nebuvo“ (G2) arba „visada, kai kreipiesi pagalbos, jos ir sulauki, neatsisako niekas“ (G3). Kiti globėjai pabrėžia, kad jiems pagalbos nereikia: „pagalbos nereikia“ (G4\_KNM). „Didelių problemų neturime šiai dienai, todėl kažkokių paslaugų ir negauname, nes jų kaip ir nereikia“ (G5\_KNM). Galima daryti išvadą, kad socialinės paslaugos nesuteikiamos dėl globėjų ir specialistų pokalbių neefektyvumo, neefektyvios psichologinės pagalbos suteikimo arba nesuteikiama reikalinga pagalba krizės metu. Iš tyrimo rezultatų matyti, kad kitiems globėjams suteikiama reikalinga profesionali pagalba, kai kreipiasi pas specialistus.

Analizuojant globėjų rezultatus, susijusius su **teikiamomis socialinėms paslaugoms šeimoms, globojančioms vaiką**, išskiriamos trys subkategorijos – konsultacijos su specialistais, socialinės paslaugos krizės metu bei seminarai ir kursai (9 pav.).

Kaip nurodyta Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006, galiojanti suvestinė, 2022), kad „socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti asmeninius gebėjimus ir galimybes savarankiškai sprendžiant kilusias socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį“. „Vaikus globojančiai šeimai, globėjams ar besirengiantiems jais tapti asmenims kiekvienoje savivaldybėje pastoviai suteikiama valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuoatų asmenų ir kitų specialistų pagalba, užtikrinanti jų prižiūrimumą, globojamų ar įvaikintų vaikų visapusį vystimąsi ir ugdymą“ (Lietuvos Respublikos socialinių

paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022).



9 pav. Teikiamos socialinės paslaugos šeimoms, globojančioms vaiką

Tyrimo dalyviai nurodė, kad dažniausiai jiems suteikiamos konsultacijos su specialistais: „psichologo konsultacija, pokalbiai su koordinatoriumi“ (G1); „psichologo, globos centro darbuotojų konsultacijos“ (G2); „psichologo, globos centro darbuotojų konsultacijos“ (G3); „psichologo teikiama pagalba“ (G4); „tik psichologo“ (G6). Kiti globėjai teigia, kad jiems suteikiamos socialinės paslaugos tik krizės metu: „psichologinės, socialinės paslaugas krizių metu“ (G2). „Psichologo, globos namų darbuotojų paslaugos kasdienės krizės metu“ (G3). Vienas tyrimo dalyvis pabrėžia, kad organizuojami seminarai ir kursai: „seminarai, pozityvios tėvystės kursai“ (G1). 21 lentelėje pateikiami patvirtinantys tyrimo dalyvių teiginiai apie teikiamas socialines paslaugas šeimoms, globojančioms vaiką.

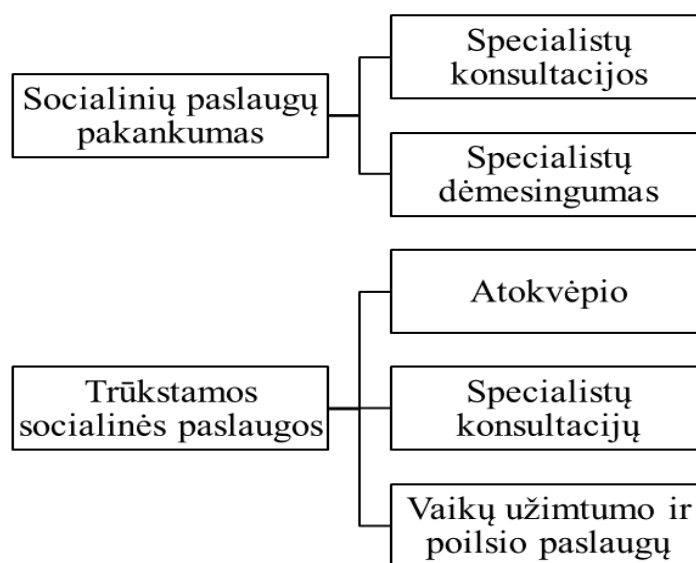
21 lentelė. Teikiamos socialinės paslaugos šeimoms, globojančioms vaiką

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Teikiamos socialinės paslaugos	Konsultacijos su specialistais	„Psichologo konsultacija, pokalbiai su koordinatoriumi“ (G1) „Psichologo, globos centro darbuotojų konsultacijos“ (G2) „Psichologo, globos centro darbuotojų konsultacijos“ (G3) „Psichologo teikiama pagalba“ (G4) „Tik psichologas“ (G6)
	Socialinės paslaugos krizės metu	„Psichologinės, socialinės paslaugas krizių metu“ (G2) „Psichologo, globos namų darbuotojų paslaugos kasdienės krizės metu“ (G3)
	Seminarai ir kursai	„Seminarai, pozityvios tėvystės kursai“ (G1)

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus matoma, kad dažniausiai globėjams suteikiamos konsultacijos su specialistais, pavyzdžiui, psichologu arba globos centro darbuotojais. Rečiau tyrimo dalyviams suteikiamos psichologinės, socialinės paslaugos tik krizės metu, o rečiausiai organizuojami kursai ir seminarai globėjams. Vienas interviu dalyvė nurodė, kad ji pati turi ieškoti vaikui įdomios veiklos – „*šiaip tai aš pati susieškau reikalingos pagalbos. Savo pačios jėgomis sudariusi vaiko užimtumą*“ (G4) arba dabar socialinių paslaugų negauna – „*kadangi didelių problemų neturime, todėl kažkokių paslaugų ir negauname, nes jų kaip ir nereikia*“ (G5). Galima daryti išvadą, kad dažniausiai globėjams suteikiamos psichologinė, socialinė pagalba bei konsultacijos dėl globotinio priežiūros.

Atliktas tyrimas padėjo atskleisti socialinių paslaugų prieinamumą šeimoms, globojančioms vaiką. Analizuojant gautus tyrimo rezultatus išskiriamos dvi kategorijos – **socialinių paslaugų pakankumas** ir **trūkstamos socialinės paslaugos** (žr. 10 pav.).

Teorinėje darbo apžvalgoje teigiama, kad globėjai dažnai nenori bendrauti ir bendradarbiauti su specialistais, todėl gali nukentėti globotinio gerovė, pablogėtų tarpasmeniniai santykiai bei kilti socialinės ir psichologinės problemos. Atkreipiamas dėmesys, kad globėjams dažnai trūksta poilsio paslaugų, kokybiškų specialistų konsultacijų bei neorganizuojamas globotinių laisvalaikio praleidimo veiklos mokykloje ir socialinių paslaugų centruose bei dienos centruose.



10 pav. Socialinių paslaugų prieinamumas

Analizuojant **socialinių paslaugų pakankumą**, tyrimo dalyviai nurodė, kad jiems pakanka specialistų konsultacijų. Tyrimo dalyviai teigia, kad „*psichologo konsultacijos, globos centro darbuotojų pagalba*“ (G2); „*psichologo ir psichiatro paslaugų, atrodo, reikėtų ir daugiau, bet pakanka*“ (G3). Kitam globėjui pakako specialistų dėmesingumo: „*mokytoja, socialinis pedagogas, psichologė domisi ar kokios pagalbos reikėtų ir esant reikalui manau mes tikrai ją gautume*“ (G5).



Analizuojant gautus tyrimo duomenis apie **trūkstamas socialines paslaugas** atkreipiamas dėmesys, kad dažniausiai globėjams trūksta atokvėpio paslaugų: „reikėtų atokvėpio paslaugos“ (G1). Kitas interviu dalyvis pabrėžia, kad trūksta specialistų konsultacijų: „ir psichologo ir psichiatro paslaugų, atrodo, reikėtų ir daugiau“ (G3). Daugelis interviu dalyvių nurodo, kad trūksta vaikų užimtumo ir poilsio paslaugų: „specialios stovyklos vaikui, savaitgalio ar dienos išvykos/ užimtumai“ (G2); „pagalbos ir dėmesio tiesiog vaikų užimtume, galėtų būti daugiau organizuojamų jiems užsiėmimų, būrelių ar edukacinių veiklų“ (G5); „reikėtų kokios nors poilsio paslaugos vaikui. Kad ir į kokią sanatorija“ (G6); „kokių terapinių grupelių, su keletu vaikų, kad dirbtų specialistas. Kokie 6-7 kad būtų periodiškai, dirbtų kas antra savaitė, kas savaitė“ (G4). 22 lentelėje pateikiami globėjų asmeninė nuomonė apie socialinių paslaugų prieinamumą.

22 lentelė. Socialinių paslaugų prieinamumas

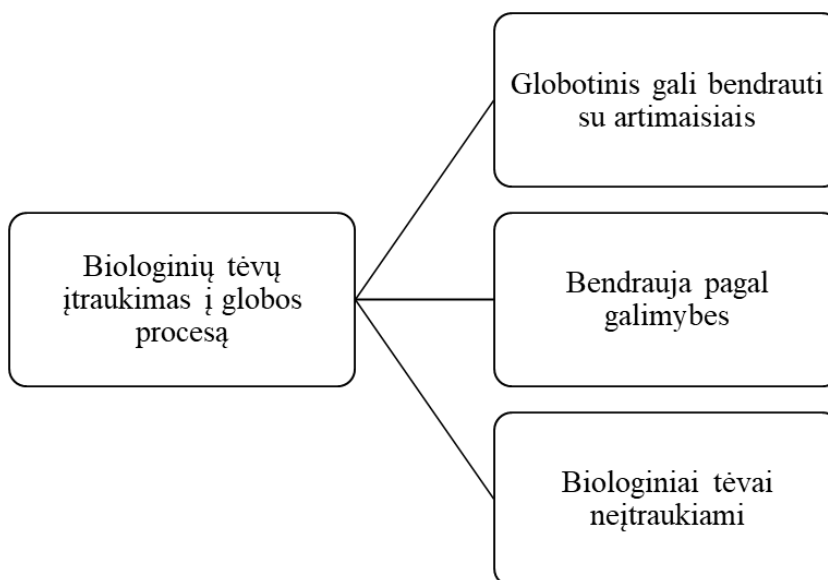
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinių paslaugų pakankumas	Specialistų konsultacijos	„Psichologo konsultacijos, globos centro darbuotojų pagalba“ (G2) „Psichologo ir psichiatro paslaugų, atrodo, reikėtų ir daugiau, bet pakanka“ (G3)
	Specialistų dėmesingumas	„Mokytoja, socialinis pedagogas, psichologė domisi ar kokios pagalbos reikėtų ir esant reikalui manau mes tikrai ją gautume“ (G5)
Trūkstamos socialinės paslaugos	Atokvėpio paslaugų	„Reikėtų atokvėpio paslaugos“ (G1)
	Specialistų konsultacijų	„Ir psichologo ir psichiatro paslaugų, atrodo, reikėtų ir daugiau“ (G3)
	Vaikų užimtumo ir poilsio paslaugų	„Specialios stovyklos vaikui, savaitgalio ar dienos išvykos/ užimtumai“ (G2) „Pagalbos ir dėmesio tiesiog vaikų užimtume, galėtų būti daugiau organizuojamų jiems užsiėmimų, būrelių ar edukacinių veiklų“ (G5) „Reikėtų kokios nors poilsio paslaugos vaikui. Kad ir į kokią sanatorija“ (G6) „Kokių terapinių grupelių, su keletu vaikų, kad dirbtų specialistas. Kokie 6-7 kad būtų periodiškai, dirbtų kas antra savaitė, kas savaitė“ (G4)

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus atkreipiamas dėmesys, kad tyrimo dalyviams pakanka specialistų konsultacijų, o labiausiai trūksta vaikų užimtumo ir poilsio paslaugų. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1989) pabrėžiama viena iš vaikų teisių į poilsį ir laisvalaikį. Interviu dalyvis nurodo, kad gaunamos minimalios socialinės paslaugos – „na, teikiamos paslaugos minimalios“ (G6). Du globėjai atkreipia dėmesį, kad socialinių paslaugų nepakanka – „jokių paslaugų nepakanka“ (G1); „paslaugų nepakanka“ (G4). Galima daryti išvadą, kad socialinių

paslaugų, pavyzdžiui, specialistų konsultacijų ir dėmesingumo globotinio poreikiams pakanka, tačiau trūksta užimtumo ir poilsio veiklos ir galimybių.

Tyrimo metu taip atskleista **biologinių tėvų įtraukimas į globos procesą**. Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus išskiriamos trys subkategorijos – globotinis gali bendrauti su artimaisiais; bendrauja pagal galimybes arba biologiniai tėvai neįtraukiami (žr. 11 pav.).

Šeimai, globojančiai vaiką, itin svarbu dalyvauti globotinio ir biologinės šeimos bendravimo procese, kadangi vaikas turi būti paruoštas susitikimui su biologine šeima, todėl ir patiems globėjams svarbu būti pasiruošusiems. Atkreipiamas dėmesys, kad specialistai globėjams turi suteikti reikalingą informaciją, susijusia su globotinio biologine šeima. Socialiniai darbuotojai turi padėti išspręsti globėjų šeimai kylančias problemas, kad jie galėtų išlaikyti glaudesnę ir artimesnę ryšį su globotinio biologine šeima (Austerberry ir kt., 2013). Toliau analizuojami tyrimo dalyvių pateikiami teiginiai apie biologinių tėvų įtraukimą į globotinio gyvenimą ir bendravimą.



11 pav. *Biologinių tėvų įtraukimas į globos procesą*

Tyrimo dalyviai nurodo, kad globotinis gali bendrauti su artimaisiais: „leidžiam/ skatinam bendrauti su biologiniais artimaisiais bei giminėmis. Kartą per mėnesį svečiuojasi pas močiutę, kartais ten būna ir tėtis. Papasakojam apie vaiko pasiekimus, lavinimąsi. Močiutė šiek tiek finansiškai prisideda prie didesnių pirkinių (telefono, kompiuterio). Močiutė palaiko globojimą, pabara vaiką dėl netinkamo elgesio, skatina gražiai elgtis su globėjais“ (G2). „Globojama mergaitė turi tris pilnametes seseris, su kuriomis nuolat bendrauja“ (G5). Vienas globėjas priduria, kad globotinis bendrauja pagal galimybes: „biologinė mama bendrauja pagal galimybes. Globojama mergaitė turi tris pilnametes seseris, su kuriomis nuolat bendrauja“ (G5). Biologiniai tėvai neįtraukiami: „motina mirusi, tėvas nežinomas“ (G1). „Nepažįstame. Vaikas nereiškia tokio

noro, kad surasti, tai ir neieškome“ (G6). „Su biologiniais tėvais nebendruojame. Tokio noro nepareiškia vaiko tėvo“ (G3). „Nenori. Nematęs ir nežino nieko. Žino, kad yra tokie, bet nematęs. Aš tokią mintį turiu, kad susitikti, susipažinti galėtų, tik tada, kai vaikas pats norės ir bus pasiruošęs, kad jo nesutraumuotų, gal kai bus pilnametis aš manau. Dabar kam ten jaukti tą vidų“ (G4). „Biologinis mergaitės tėtis visiškai nebendruoja nei su mumis, nei su mergaite“ (G5). Iš pateiktų teiginiai atkreipiamas dėmesys, kad biologiniai tėvai neįtraukiami į globėjų šeimą bei globotiniui nesuteikiamos galimybės bendrauti ir palaikyti artimesnius ryšius, tačiau teoretikai pastebi, kad globėjai siekia „nusavinti“ vaiką, konkuruodami su biologine šeima, nepasakydami, kad vaikas yra globojamas, reikalaujant globojamą vaiką vadinti juos tėvais „ir tai gali būti vertinamas kaip vaiko teisių pažeidimas ir netinkamas biologinio atsakomybės komponento įgyvendinimas“ (Rimkus, 2016). 23 lentelėje pateikiami apibendrinti tyrimo dalyvių teiginiai apie biologinių tėvų įtraukimą į globos procesą.

23 lentelė. Biologinių tėvų įtraukimas į globos procesą

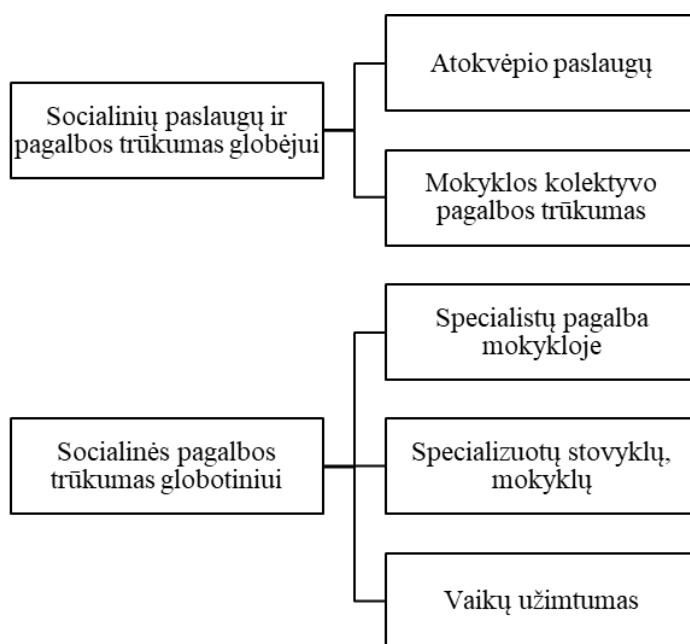
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Biologinių tėvų įtraukimas į globos procesą	Globotinis gali bendrauti su artimaisiais	„Leidžiam/ skatinam bendrauti su biologiniais artimaisiais bei giminėmis. Kartą per mėnesį svečiuojasi pas močiutę, kartais ten būna ir tėtis. Papasakojam apie vaiko pasiekimus, lavinimąsi. Močiutė šiek tiek finansiškai prisideda prie didesnių pirkinių (telefono, kompiuterio). Močiutė palaiko globojimą, pabara vaiką dėl netinkamo elgesio, skatina gražiai elgtis su globėjais“ (G2) „Globojama mergaitė turi tris pilnametes seseris, su kuriomis nuolat bendruoja“ (G5)
	Bendruoja pagal galimybes	„Biologinė mama bendruoja pagal galimybes“ (G5)
	Biologiniai tėvai neįtraukiami	„Motina mirusi, tėvas nežinomas“ (G1) „Nepažįstame. Vaikas nereiškia tokio noro, kad surasti, tai ir neieškome“ (G6) „Su biologiniais tėvais nebendruojame. Tokio noro nepareiškia vaiko tėvo“ (G3) „Nenori. Nematęs ir nežino nieko. Žino, kad yra tokie, bet nematęs. Aš tokią mintį turiu, kad susitikti, susipažinti galėtų, tik tada, kai vaikas pats norės ir bus pasiruošęs, kad jo nesutraumuotų, gal kai bus pilnametis aš manau. Dabar kam ten jaukti tą vidų“ (G4) „Biologinis mergaitės tėtis visiškai nebendruoja nei su mumis, nei su mergaite“ (G5)

Atkreipiamas dėmesys, kad biologiniai tėvai neįtraukiami į globos procesą, globotinio priežiūrą, kadangi tėvai nežinomi arba mirę, patys biologiniai tėvai nelinkę bendrauti su vaiku. Kiti globėjai leidžia vaikui bendrauti su biologiniais tėvais ir net juos skatina. Galima daryti išvadą, kad biologiniai tėvai nelinkę palaikyti tarpasmeninių santykių su vaikais ir globėjų šeima.

### 3.2.3. Šeimai, globojančiai vaiką, teikiamų socialinių paslaugų trūkumas

Analizuojant šeimų, globojančių vaikų, rezultatus, susijusius su socialinių paslaugų ir pagalbos trūkumu, buvo išskiriamos dvi kategorijos – *socialinių paslaugų ir pagalbos trūkumas globėjui* ir *socialinių paslaugų trūkumas globotiniui* (žr. 12 pav.).

„Socialinės paslaugos vaikui, likusiam be tėvų globos, suteikiamos, kuriant saugią ir sveiką ugdymosi ir vystimosi aplinką, formuojant savarankiško gyvenimo įgūdžius, atkuriant, palaikant bei stiprinant socialinius ryšius su šeima, artimaisiais, visuomene, organizuojant su švietimu ir ugdymu suderintą pagalbą bei išnaudojant visas galimybes, kad vaikas gyventų šeimoje“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022). Assouline ir Attar-Schwartz (2020) pabrėžia, kad socialiniai darbuotojai, suteikiantys globėjams reikalingas paslaugas, dažnai susiduria su klientų žema saviverte, nepasitikėjimu savimi ir kitais bei nenoro užmegzti santykius. Toliau analizuojama tyrimo dalyvių asmeninė nuomonė apie socialinių paslaugų ir pagalbos trūkumą globėjams ir globotiniui.



12 pav. Socialinių paslaugų ir pagalbos trūkumas

Tyrimo metu nustatyta, kad globėjams trūksta socialinių paslaugų ir pagalbos. Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus apie socialinių paslaugų ir pagalbos trūkumą išskiriamos dvi subkategorijos – atokvėpio paslaugų ir mokyklos kolektyvo pagalbos trūkumas. Tyrimo dalyviai teigia, kad jiems trūksta atokvėpio paslaugų: „*labai dažnai pagalvoju apie dieną sau, tačiau neturiu kam palikti vaiko. Tai labai norėtųsi atokvėpio paslaugos globėjams*“ (G3). „*Kad ir mes pailsėtume ir jis pabūtų tokioje kitokioje aplinkoje*“ (G4). Kiti pabrėžia, kad per mažai jiems padeda mokyklos kolektyvas – „*mokyklos kolektyvo pagalbos*“ (G1). „*Gauname visą pagalbą, bet visada jos mažai*“

(G1). Teorinėje apžvalgoje teigiama, kad globėjai ir globotiniams svarbu suteikti atokvėpio paslaugas bei mokyklos kolektyvas turi bendradarbiauti ir padėti spręsti globotinio ugdymo problemas ir sunkumus.

Apžvelgiant gautus tyrimo atsakymus apie socialinės pagalbos trūkumą globotiniui, išskiriamos trys subkategorijos – specialistų pagalba mokykloje; specializuotų stovyklų ir mokyklų bei vaikų užimtumo paslaugų. Globėjai pabrėžia, kad jie pastebi specialistų pagalbos stoką mokykloje: „mokytojų pagalbos“ (G1). „Reikalingas psichologas mokykloje“ (G6). Tyrimo dalyviai pabrėžia, kad globotiniams retai organizuojamos specializuotos stovyklos ir mokyklos: „labiausiai trūkstama paslauga yra specializuotos stovyklos, kur vaikas išvyktų savaitei, ar dviems. Ten galėtų gauti psichologinio pobūdžio paslaugas, taip pat lavintųsi ir tiesiog smagiai praleistų laiką. Ypač tas yra reikalinga kriziniu laikotarpiu, kai globėjai pervargsta, santykiai tampa labai įtempta“ (G2). „Manau labai reikėtų tokiems vaikams specializuotų mokyklų, kur jie galėtų ramiai mokintis su tokio paties likimo vaikais“ (G3). „Savaitgalinių stovyklų daugiau su nedideliu kiekiu vaikų. Kokie dešimt, kad specialistai pasiima ir dirba“ (G4). Tyrimo dalyvis atkreipia dėmesį, kad trūksta vaiko užimtumo paslaugų: „pagalbos ir dėmesio galbūt tiesiog vaikų užimtumė galėtų būti daugiau...kažkokių organizuojamų jiems užsiėmimų, būrelių ar edukacinių veiklų“ (G5) (žr. 24 lentelę).

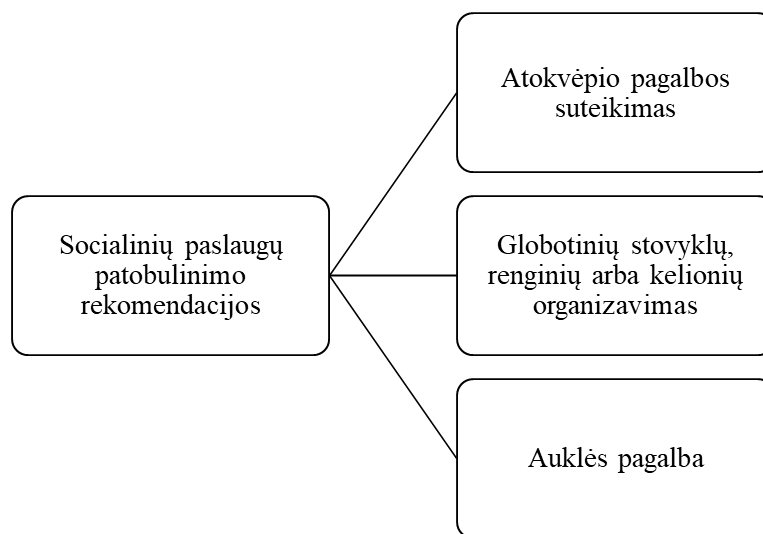
24 lentelė. Socialinių paslaugų ir pagalbos trūkumas

<b>Kategorija</b>	<b>Subkategorija</b>	<b>Patvirtinantys teiginiai</b>
Socialinių paslaugų ir pagalbos trūkumas globėjui	Atokvėpio paslaugų	„Labai dažnai pagalvoju apie dieną sau, tačiau neturiu kam palikti vaiko. Tai labai norėtusi atokvėpio paslaugos globėjams“ (G3) „Kad ir mes pailsėtume ir jis pabūtų tokioje kitokioje aplinkoje“ (G4)
	Mokyklos kolektyvo pagalbos trūkumas	„Mokyklos kolektyvo pagalbos“ (G1) „Gauname visą pagalbą, bet visada jos mažai“ (G1)
Socialinės pagalbos trūkumas globotiniui	Specialistų pagalba mokykloje	„Mokytojų pagalbos“ (G1) „Reikalingas psichologas mokykloje“ (G6)
	Specializuotų stovyklų, mokyklų	„Labiausiai trūkstama paslauga yra specializuotos stovyklos, kur vaikas išvyktų savaitei, ar dviems. Ten galėtų gauti psichologinio pobūdžio paslaugas, taip pat lavintųsi ir tiesiog smagiai praleistų laiką. Ypač tas yra reikalinga kriziniu laikotarpiu, kai globėjai pervargsta, santykiai tampa labai įtempta“ (G2) „Manau labai reikėtų tokiems vaikams specializuotų mokyklų, kur jie galėtų ramiai mokintis su tokio paties likimo vaikais“ (G3) „Savaitgalinių stovyklų daugiau su nedideliu kiekiu vaikų. Kokie dešimt, kad specialistai pasiima ir dirba“ (G4)

	Vaikų užimtumas	„Pagalbos ir dėmesio galbūt tiesiog vaikų užimtume galėtų būti daugiau... kažkokių organizuojamų jiems užsiėmimų, būrelių ar edukacinių veiklų“ (G5)
--	-----------------	--

Apibendrinant galima teigti, kad globėjams labiausiai trūksta atokvėpio paslaugų, o globotiniams trūksta specializuotų stovyklų ir mokyklų, kuriose jie galėtų pabendrauti su bendraamžiais, pailsėti, išmokti naujų gyvenimiškų įgūdžių. Galima daryti išvadą, kad reikia organizuoti daugiau poilsio paslaugų globėjams ir didinti globotinių užimtumą.

Tyrimo metu globėjai pateikė rekomendacijos dėl socialinių paslaugų tobulinimo ir išskiriamos trys subkategorijos – atokvėpio pagalbos suteikimas; globotinių stovyklų, renginių bei kelionių organizavimas bei auklės pagalba (žr. 13 pav.).



13 pav. Socialinių paslaugų patobulinimo rekomendacijos

Tyrimo dalyviai nurodo, kad jiems trūksta atokvėpio pagalbos suteikimo: „reikalinga atokvėpio pagalba“ (G1); „poilsio globėjui“ (G3); „atostogas padaryti, savaitgalius šeimai ir vaikui“ (G4). Daugelis globėjų atkreipia dėmesį į globotinių stovyklų, renginių arba kelionių organizavimą: „reikalingos stovyklos, jos galėtų būti ilgesnės, arba pvz. savaitgaliui, ar kelioms dienoms, renginiai/ išvykos dienai ar kelioms“ (G2). „Na, labai reikia poilsio globojant vaiką, ypač su negalia“ (G3). „Organizuoti daugiau užimtumo globojamiems vaikams. Ar tai išvykų ar tai visokių teminių grupelės“ (G4). „Pagalbos ir dėmesio galbūt tiesiog vaikų užimtume galėtų būti daugiau...kažkokių organizuojamų jiems užsiėmimų, būrelių ar edukacinių veiklų“ (G5). Vienas interviu dalyvis pabrėžia, kad trūksta auklės pagalbos: „ taip pat praverstų auklės pagalba, ypač auginantiems mažesnius vaikus“ (G2) (žr. 25 lentelę).

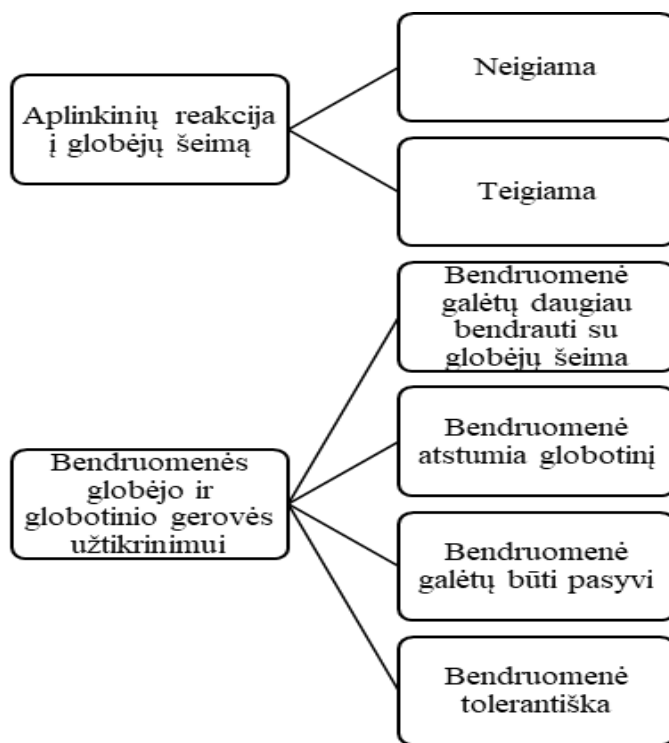
25 lentelė. Socialinių paslaugų patobulinimo rekomendacijos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinių paslaugų patobulinimo rekomendacijos	Atokvėpio pagalbos suteikimas	„Reikalinga atokvėpio pagalba“ (G1) „Poilsio globėjui“ (G3) „Atostogas padaryti, savaitgalius šeimai ir vaikui“ (G4)
	Globotinių stovyklų, renginių arba kelionių organizavimas	„Reikalingos stovyklos, jos galėtų būti ilgesnės, arba pvz. savaitgaliui, ar kelioms dienoms, renginiai/ išvykos dienos ar kelioms“ (G2) „Na, labai reikia poilsio globojant vaiką, ypač su negalia“ (G3) „Organizuoti daugiau užimtumo globojamiems vaikams. Ar tai išvykų ar tai visokių teminių grupelės“ (G4) „Pagalbos ir dėmesio galbūt tiesiog vaikų užimtumė galėtų būti daugiau...kažkokių organizuojamų jiems užsiėmimų, būrelių ar edukacinių veiklų“ (G5)
	Auklės pagalba	„Taip pat praverstų auklės pagalba, ypač auginantiems mažesnius vaikus“ (G2)

Apibendrinant galima teigti, kad globėjai rekomenduoja, kad globotiniams būtų organizuojama daugiau ir įvairių tematikų stovyklų, renginių arba kelionių, kad jie galėtų socialiai, psichologiškai tobulėti, išmokti bendravimo įgūdžių bei pailsėtų ir pasisemtų naujų įspūdžių. Analizuojant tyrimo rezultatus išryškėjo, kad globėjams labiausiai trūksta atokvėpio paslaugų. Tyrimo dalyviui socialinių paslaugų netrūko: „kad kol kas visų paslaugų tikrai neteko patirti, tai labai sunku ką ir pakomentuoti“ (G6). Galima daryti išvadą, kad labiausiai trūksta poilsio paslaugų, kaip stovyklų, renginių arba kelionių.

Analizuojant šeimų, globojančių vaiką, rezultatus, susijusius su bendruomenės požiūriu į globėjų šeimą išskiriamos dvi kategorijos – **aplinkinių reakcija į globėjų šeimą ir bendruomenės globėjo ir globotinio gerovės užtikrinimas** (žr. 14 pav.).

Colognesi (2011) pabrėžia, kad vaiko globa šeimoje laikoma kaip bendruomeninė veikla, nes globėjai sutinka išlaikyti vaiką, suteikti prieglobstį ir savo asmeninę pagalbą. Jis gali atskleisti savo talentus bei atpažinti stipriąsias asmenybės puses, tačiau pastebima, kad globėjų šeima nepriimama į bendruomenę, nes vyrauja stigma, diskriminaciją bei baimė dėl blogo globotinio elgesio.



14 pav. Bendruomenės požiūris į globėjų šeimą

Tyrimo metu nustatyta, kad į globėjų šeimą aplinkinių reakcija gali būti neigiama arba teigiama. Tyrimo dalyviai atkreipia dėmesį, kad jie dažnai patiria neigiamą reakciją iš bendruomenės narių: „*pradėjus globoti vaiką, sulaukdavau klausimų, kam man to reikia. Kam apsikrauti svetimu vaiku. Visas blogas mintis ir būsimus iššūkius vijau šalin*“ (G1). „*Kai jauti kaimynų įtampą... ir tada pagalbos reikia ir šeimai ir globotiniui*“ (G3). „*Daugelio žmonių teigė, kad tai beprasmiškas darbas, tiesiog atsisakyti, kam tau reikia. Teko girdėti ir iš pedagogų. Na taip atmestiniai žiūri į tai*“ (G4). Kiti globėjai nurodo, kad aplinkiniai į jų šeimą teigiamai reagavo: „*aplinkinių reakcijos buvo tik teigiamos, su neigiamomis nesusidūrėme*“ (G2). „*Pradėję globoti vaiką, mes susidūrėme tik su visapusišku palaikymu. Iš šeimos, iš kaimynų, draugų, giminaičių jautėme tik palaikymą, pagalbą ir dėmesį. Šiai dienai situacija ta pati... Esant reikalui visada žinau, kad galiu kreiptis pagalbos*“ (G5). „*Aplinkiniai pagiria ir pasidžiaugia mano priimtu sprendimu*“ (G6).

Tyrimo dalyviai teigia, kad bendruomenė galėtų labiau užtikrinti globėjo ir globotinio gerovę. Globėjas nurodo, kad bendruomenė galėtų daugiau bendrauti su globėjų šeima: „*bendruomenė galėtų būti draugiškesnė, bendrauti su vaiku, įtraukti į draugišką veiklą kartu*“ (G2). Kiti iš tyrimo dalyvių pabrėžia, kad bendruomenė neatstumtų globotinio: „*bendruomenė nelabai linkusi priimti kitokio vaiko, dažnai atsitraukia arba liepia pasitraukti mums. Auginant vaiką su protine negalia labai sunku, nes niekada nežinai ką tas vaikas sugalvos ir padarys kiekvieną kartą*“ (G3). „*Bendruomenė į vaiką žiūrėtų ne kaip į antrarūšį. Bendruomenės narių*



požiūris, kad iš jo nieko nebebus. Tiesiog, kad priimtų. Būtų kitoks požiūris į tą vaiką“ (G4). „Dar dažnai girdžiu, kam man to reikėjo. Visi tokie vaikai su savo genais pridarys tik žalos“ (G6). Kitas globėjas atkreipia dėmesį, kad bendruomenė galėtų būti pasyvesnė: „kaimynai galėtų užmerkti akis ir nematyti. Leisti globotiniai išsirėkti išėjus į kiemą“ (G1). Interviu dalyviai atkreipia dėmesį, kad bendruomenė tolerantiška: „mūsų aplinka turbūt labai tolerantiška ir draugiška...mes niekad nejautėme kažkokios įtampos, o tik palaikymą“ (G5) (žr. 26 lentelę).

26 lentelė. Bendruomenės požiūris į globėjų šeimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Aplinkinių reakcija į globėjų šeimą	Neigiama	„Pradėjus globoti vaiką, sulaukdavau klausimų, kam man to reikia. Kam apsikrauti svetimu vaiku. Visas blogas mintis ir būsimus iššūkius vijau šalin“ (G1) „Kai jauti kaimynų įtampą..... ir tada pagalbos reikia ir šeimai ir globotiniui“ (G3) „Daugelio žmonių teigė, kad tai beprasmiškas darbas, tiesiog atsisakyti, kam tau reikia. Teko girdėti ir iš pedagogų. Na taip atmestina žiūri į tai“ (G4)
	Teigiama	„Aplinkinių reakcijos buvo tik teigiamos, su neigiamomis nesusidūrėme“ (G2) „Pradėję globoti vaiką, mes susidūrėme tik su visapusišku palaikymu. Iš šeimos, iš kaimynų, draugų, giminaičių jautėme tik palaikymą, pagalbą ir dėmesį. Šiai dienai situacija ta pati... Esant reikalui visada žinau, kad galiu kreiptis pagalbos“ (G5) „Aplinkiniai pagiria ir pasidžiaugia mano priimtu sprendimu“ (G6)
Bendruomenės globėjo ir globotinio gerovės užtikrinimui	Bendruomenė galėtų daugiau bendrauti su globėjų šeima	„Bendruomenė galėtų būti draugiškesnė, bendrauti su vaiku, įtraukti į draugišką veiklą kartu“ (G2)
	Bendruomenė atstumia globotinį	„Bendruomenė nelabai linkusi priimti kitokio vaiko, dažnai atsitraukia arba liepia pasitraukti mums. Auginant vaiką su protine negalia labai sunku, nes niekada nežinau ką tas vaikas sugalvos ir padarys kiekvieną kartą“ (G3) „Bendruomenė į vaiką žiūrėtų ne kaip į antrarūšį. Bendruomenės narių požiūris, kad iš jo nieko nebebus. Tiesiog, kad priimtų. Būtų kitoks požiūris į tą vaiką“ (G4) „Dar dažnai girdžiu, kam man to reikėjo. Visi tokie vaikai su savo genais pridarys tik žalos“ (G6)
	Bendruomenė galėtų būti pasyvi	„Kaimynai galėtų užmerkti akis ir nematyti. Leisti globotiniai išsirėkti išėjus į kiemą“ (G1)
	Bendruomenė tolerantiška	„Mūsų aplinka turbūt labai tolerantiška ir draugiška...mes niekad nejautėme kažkokios įtampos, o tik palaikymą“ (G5)

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus matoma, kad bendruomenės nariams dažniausiai į globėjų šeimą sukelia neigiamą reakciją, nes nesupranta šios veiklos prasmės. Kita dažna bendruomenės reakcija – globotinio atstūmimas, nes jis serga psichine liga arba jo nevertina kaip asmenybės. Šeimos, globajančios vaikus, norėtų, kad bendruomenė juos priimtų į savo veiklą; globotinis nesijaustų atskirtas nuo kitų; bendruomenės nariai būtų tolerantiškesni, palaikantys ir nediskrimuotų globėjų šeimos ir globotinio. Bendruomenė galėtų suteikti paramą ir pagalbą bei padėtų įveikti globėjams ir globotiniui kylančius socialinius, psichologinius ir edukacinius sunkumus.

### 3.3. Diskusija

Analizuojant mokslinę literatūrą, mokslinius tyrimus apie socialinių paslaugų suteikimą ir prieinamumą šeimoms, globojančioms vaiką, pastebima, kad trūksta išsamios analizės apie globėjų ir globotinių poreikių patenkinimo, profesionalios pagalbos suteikimą krizės metu. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai patvirtina kai kuriuos teoretikų pabrėžtus teiginius:

Atkreipiamas dėmesys, kad tarp giminaičių globojančių vaiką ir biologinių tėvų dažnai fiksuojami konfliktiški santykiai, o jei giminaičių globėjų požiūris į vaiko biologinius tėvus neigiamas, tada vaikas retai palaiko ryšius su biologine šeima. Tokiais atvejais socialiniam darbuotojui svarbu suteikti giminaičiams paramą bei pagalbą, bendraujant su globotinio biologine šeima (Brown ir kt., 2014). Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad šeimos, globojančios vaikus, dažniausiai patiria psichologinius sunkumus dėl vaiko nesugebėjimo užmegzti ir palaikyti santykių su kitais dėl globotinio bendravimo problemų arba dėl agresyvaus elgesio bei emocijų nevaldymo. Singstad, Wallander, Lydersen, Wichstrom, Kayed (2020) pabrėžia, kad šeima, globojanti vaiką, susiduria su jo elgesio ir emociniais sunkumais, todėl socialinis darbuotojas tampa itin svarbus socialinės pagalbos gavimo procese. Assouline ir Attar-Schwartz (2020) taip pat nurodo, kad socialiniai darbuotojai, suteikiantys globėjams reikalingas paslaugas, dažnai susiduria su klientų žema saviverte, nepasitikėjimu savimi ir kitais bei nenoro užmegzti santykius. Socialinių darbuotojų palaikymas vaikui padeda adaptuotis globėjų šeimoje, tačiau reikalinga globotinio socialinio tinklo plėtra, pagerinanti vaiko psichologinę savijautą bei sumažinanti stresą. Kai pasikeičia šeimos struktūra, vaikui kuo greičiau reikia suteikti socialinę ir psichologinę paramą, kad jis galėtų lengviau adaptuotis naujoje gyvenimiškoje aplinkoje. Įvaikinimo atveju globotiniui ir globėjams bei kitiems šeimoms nariams reikia iš anksto pasirengti naujam gyvenimo etapui ir prisitaikymui prie naujų gyvenimiškųjų sąlygų. (Gudžinskienė, Navaitis, 2016).

„Empiriniu tyrimu nustatyta, kad globėjai neigiamai vertina psichologo pagalbą sau ir globotiniui, tačiau šių specialistų aktyvesnis įsitraukimas į ilgalaikį pagalbos visai šeimai procesą

vertingas tiek vaiko identiteto pokyčiams internalizuoti, tiek palankiai emocinei atmosferai šeimoje kurti“ (Rimkus, 2016). Melkman (2017) teigia, kad dažnai kyla problemų dėl globėjų nenoro pasinaudoti suteikiama pagalba, nes nepalaikomas glaudus ryšys su vaiku ir socialiniu darbuotoju bei biologine vaiko šeima. Globotinis gali nenorėti bendrauti su savo gimdytojais, nes yra patyręs smurtą, atstūmimą bei kyla socializacijos sunkumų. Tyrimo rezultatai rodo, kad globėjams ir globotiniams, jų subjektyviu vertinimu, suteikiama neprofesionali psichologinė pagalba, todėl jie stengiasi išvengti psichologų konsultacijų dėl vaiko blogo elgesio, patirtos psichologinės traumos arba stresinių situacijų įveikimo“. Galima daryti išvadą, kad dažniausiai kyla psichologiniai sunkumai, nes globotiniai turi psichinę negalią arba elgesio problemas.

Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002, galiojanti redakcija 2020) nurodoma, kad „savivaldybės administracija organizuoja ir užtikrina būsimųjų globėjų, šeimynų steigėjų, dalyvių ir budinčių globėjų paiešką, o asmenims, svarstantiems globoti (rūpinti) vaikais, netekusiems tėvų ir gimtųjų namų, ar juos prižiūrėti globos centre, suteikia nemokamas konsultacijas vaiko globos ar priežiūros klausimais, siekiant užtikrinti globos įgyvendinimą bei suteikiant namų aplinką“. Tyrimu nustatyta, kad globėjai bendradarbiauja su psichologais, psichiatrais, globos centro darbuotojais, o rečiausias bendravimas ir bendradarbiavimas su socialiniais darbuotojais. Mokyklos kolektyvas arba artimieji, draugai paprastai padeda išspręsti globėjų šeimai kylančias socialines problemas. Teoretikai pabrėžia, kad socialiniai darbuotojai atlieka svarbų vaidmenį vertindami globojamo vaiko, šeimos poreikius ir kitas aplinkybes, planuojant prevenciją ir intervenciją (Lygnugarienė ir Kiaunytė, 2018). Pabrėžtina, kad globėjų šeima turi palaikyti glaudų ryšį ir bendradarbiauti su socialiniu darbuotoju, kad galėtų palankius ir reikalingus sprendimus dėl globotinio gyvenimo gerovės (Brown ir kt., 2014). Tyrime dalyvaujantys globėjai nurodo, kad jie retai bendradarbiauja su socialiniais darbuotojais ir gauti rezultatai prieštarauja mokslininkų teiginiams, nes mokslininkai pateikia tik teorinius aspektus, o globėjai atskleidžia praktines problemas. Atkreipiamas dėmesys, kad globėjams krizės metu pagalbą suteikia globos centro darbuotojai ir psichologai, su kuriais dažniausiai jie palaiko glaudesnę ryšį, turi pastovius pokalbius bei išdrįsta prašyti profesionalios pagalbos. Galima teigti, kad globėjai dažniausiai bendradarbiauja su psichologais ir prašo jų pagalbos.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006, galiojanti redakcija 2022) nurodoma, kad „socialinės paslaugos – tai socialinės apsaugos sistemos dalis, kai siekiama panaikinti socialinę atskirtį, paremti asmenų lygiateisiškumą, įsitraukimą į bendruomenę, suteikiant paslaugas labiausiai pažeidžiamoms asmenų grupėms“. Pabrėžiama, kad socialinės paslaugos suteikiamos, siekiant užkirsti kelią šeimos socialinėms problemoms, nes svarbu visuomenėje užtikrinti socialinį saugumą, todėl reikia atsižvelgti į asmeninius interesus ir poreikius. Tyrimo

dalyviai pabrėžia, kad socialines paslaugas gauna iš globos centro darbuotojų, klasės auklėtojo arba savipagalbos grupės. Teorinėje darbo apžvalgoje akcentuojama, kad „vaikus globojančiai šeimai, globėjams ar besirengiantiems jais tapti asmenims kiekvienoje savivaldybėje pastoviai suteikiama valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuotų asmenų ir kitų specialistų pagalba, užtikrinanti jų prižiūrimumą, globojamų ar įvaikintų vaikų visapusišką vystimąsi ir ugdymą“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti redakcija 2022). Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003) nurodomos „pagrindinės vaikus globojančioms šeimoms suteikiamos socialinės paslaugos“.

Teorinėje dalyje pabrėžiama, kad specialistai globėjams turi suteikti reikalingą informaciją, susijusią su globotinio biologine šeima (Austerberry ir kt., 2013). Socialiniams darbuotojams svarbu perduoti išsamią informaciją globėjams ir biologinei šeimai. Dažnai kyla problemų dėl globojamos šeimos nenoro bendradarbiauti su specialistais ir priimti jų suteikiamą profesionalią pagalbą, nes išsiskiria specialistų ir globėjų nuomonė apie globotinių poreikių patenkinimą ir gyvenimo sąlygų užtikrinimą. Socialiniai darbuotojai netinkamai ruošia pokalbius su globėju šeimomis ir neatsižvelgia į šeimoje kylančias socialines ir psichologines problemas. Tyrimo metu nustatyta, kad globėjams kyla problemų dėl neefektyvių pokalbių su specialistais, dėl neefektyvių psichologo konsultacijų bei negaunamos socialinės ir psichologinės pagalbos šeimos krizės metu.

Tyrimu nustatyta, kad biologiniai tėvai neįtraukiami į globos procesą, globotinio priežiūrą, kadangi tėvai nežinomi arba mirę, patys biologiniai tėvai nelinkę bendrauti su vaiku. Kiti globėjai leidžia vaikui bendrauti su biologiniais tėvais ir net juos skatina. „Šeima, globojanti vaiką, itin svarbu globojamo vaiko ir biologinės šeimos bendravimo procese, kadangi vaikas turi būti paruoštas susitikimui su biologine šeima, globėjams taip pat svarbu būti pasiruošusiems minėtiems susitikimams, todėl reikalinga, jog socialiniai darbuotojai turi padėti išspręsti globėjų šeimai kylančias problemas, kad jie galėtų išlaikyti glaudesnę ir artimesnę ryšį su globotinio biologine šeima (Austerberry ir kt., 2013). Galima daryti išvadą, kad biologiniai tėvai nelinkę palaikyti tarpasmeninių santykių su vaikais ir globėjų šeima.

„Socialinės paslaugos vaikui, likusiam be tėvų globos, suteikiamos, kuriant saugią ir sveiką ugdymosi ir vystimosi aplinką, formuojant savarankiško gyvenimo įgūdžius, atkuriant, palaikant bei stiprinant socialinius ryšius su šeima, artimaisiais, visuomene, organizuojant su švietimu ir ugdymu suderintą pagalbą bei išnaudojant visas galimybes, kad vaikas gyventų šeimoje“ (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2006, galiojanti suvestinė, 2022). Assouline ir Attar-Schwartz (2020) pabrėžia, kad socialiniai darbuotojai, suteikiantys globėjams reikalingas paslaugas, dažnai susiduria su klientų žema saviverte, nepasitikėjimu savimi ir kitais bei nenoro užmegzti santykius. Socialinių darbuotojų palaikymas vaikui padeda adaptuotis globėjų šeimoje, tačiau reikalinga globotinio socialinio tinklo plėtra, pagerinanti vaiko psichologinę savijautą bei

sumažinanti stresą. Tyrimo metu nustatyta, kad globėjams trūksta socialinių paslaugų ir pagalbos – laikino atokvėpio paslaugų ir mokyklos kolektyvo pagalbos trūkumo, o globotiniams reikalinga specialistų pagalba mokykloje, specializuotos stovyklos ir mokyklos bei vaikų užimtumo paslaugos. Galima daryti išvadą, kad reikia organizuoti daugiau poilsio paslaugų globėjams ir didinti globotinių užimtumą.

Colognesi (2011) pabrėžia, kad vaiko globa šeimoje laikoma kaip bendruomeninė veikla, nes globėjai sutinka išlaikyti vaiką, suteikti prieglobstį ir savo asmeninę pagalbą. Tyrimo dalyviai nurodo negatyvią bendruomenės nuomonę, nes globėjų šeima atstumiamą ir negali įsitraukti į bendruomenės veiklą. Globotinis dažnai nepriimamas dėl vyraujančios stigmos ir aplinkinių nuomonės bei kylančių baimių dėl saugumo.

## IŠVADOS

1. Atskleidžiant šeimos, globojančios vaikus sampratą, teisinį reglamentavimą, funkcijas bei svarbą pabrėžiama, kad globėjų šeima vaikui suteikia pilnavertę pagalbą, patenkina visus poreikius bei suteikia teigiamą, saugią aplinką jam augti kaip pilnaverčiam visuomenės nariui. Socialinis darbuotojas pradeda dirbti su vaiku, kai jam suteikiama socialinė globa ir paskiriamas laikinas globėjas. Vaiko globėjas turi atitikti tam tikrus reikalavimus, pavyzdžiui, jis turi neturėti žalingų gyvenimo įpročių, būti sveikas ir veiksnus, sugebėti globoti vaiką bei užtikrinti jo interesus. Vaiko, praradusio biologinę šeimą, globėju pirmiausiai gali būti artimasis arba šeimos draugas, o tik po to socialinis darbuotojas ieško budinčiojo globėjo arba globėjų šeimos. Nuolatinė globa suteikiama tik tuo atveju, kai vaikas praranda biologinius tėvus arba jam pavojinga grįžti į gimtuosius namus.

2. Nagrinėjant socialinės pagalbos šeimai, globojančiai vaikus teisinius aspektus, galimybes ir iššūkius atkreipiamas dėmesys, kad socialinės paslaugos teikiamos, siekiant susilpninti ir padėti šeimai išspręsti kylančias problemas. Globa – valstybės prižiūrimas ir kontroliuojamas procesas. Vaiko globą prižiūri rajono vaiko teisių apsaugos skyrius (VTAS), kuri ne rečiau kaip kartą per metus aplanko globojamą vaiką, įvertina globos kokybę ir surašo globojamo vaiko aplankymo aktą. Globėjas, atlikti savo pareigų negali visiškai savarankiškai, jis turi konsultotis su globą prižiūrinčiais darbuotojais. Socialinės paslaugos, tai šeimų paieška, kurios globoja vaikus, jų mokymas, teikiama pagalba organizuojant tęstinius mokymus, taip pat įvertinant globą ir atsižvelgiant į vaiko poreikius bei interesus. Taip pat siekiant pašalinti globos priežastis teikiama pagalbą tėvams.

3. Išanalizavus socialinių paslaugų teikimo aspektus vaikus globojančiai šeimai, vaikus globojančių šeimų patirties aspektu pastebima, kad šeimos, globojančios vaikus, patiria socialinius, psichologinius sunkumus, pavyzdžiui, bendravimo problemos, sunkumai mokykloje, agresija arba emocijų nelaikymas. Jie dažnai kreipiasi pagalbos pas psichologą, globos centro darbuotojus arba socialinį darbuotoją. Globėjai pastebi, kad jiems trūksta socialinių paslaugų, ypač atokvėpio paslaugų, globotinio užimtumo veiklos. Jiems labiausiai padeda pokalbiai su specialistais ir jų suteikiamas dėmesingumas. Teikiamų socialinių paslaugų pasiūla iš dalies patenkina šeimos, globojančius vaikus, poreikius, kadangi tyrime dalyvaujantys globėjai nurodo, kad jiems trūksta profesionalios psichologinės pagalbos, atokvėpio paslaugų, o globėjams trūksta edukacinės, poilsio paslaugų bei psichologinės pagalbos.

## **REKOMENDACIJOS**

### Socialiniams darbuotojams:

1. Kokybinio tyrimo metu nustatyta, kad globėjams dažnai trūksta laikino atokvėpio paslaugų, todėl rekomenduojama organizuoti daugiau renginių, suteikti nemokamų relaksacinių paslaugų bei organizuoti keliones po Lietuvą, kad jie galėtų pabendrauti su kitais globėjais, pasidalinti savo gyvenimiškąja patirtimi, kasdieniais sunkumais.

### Bendruomenės pirmininkui:

1. Globėjai pabrėžia, kad globotiniai dažnai patiria neigiamas reakcijas iš bendruomenės, nes jų nepriima, turi išankstinę negatyvų nusistatymą, todėl rekomenduojama, kad bendruomenės nariai būtų tolerantiškesni, jiems reikia organizuoti renginius, seminarus apie vaikų globą bei būtų suteikiama galimybė jiems susipažinti su globėjų šeima.
2. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad globėjų šeima negali įsitraukti į bendruomenės veiklą, todėl rekomenduojama, kad bendruomenės pirmininkas sudarytų sąlygas aktyviam globėjų ir globotinio dalyvavimui, įtrauktų į bendrą veiklą ir stengtųsi asmeniškai sumažinti psichologinę ir socialinę įtampą bendruomenės viduje.

### Mokyklos administracijai:

1. Atlikto kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad globėjams dažnai trūksta mokyklos kolektyvo pagalbos dėl globotinio ugdymo problemų, pamokų nelankymo, blogo elgesio pamokos metu, todėl rekomenduojama įdarbinti daugiau specialiųjų pedagogų, socialinių darbuotojų ir psichologų, kad galėtų suteikti profesionalią pagalbą greitai ir prieinamai.
2. Tyrime dalyvavę globėjai nurodo, kad mokyklos kolektyvas dažnai yra netolerantiškas ir diskriminuojantis globėjus ir globotinį, todėl rekomenduojama mokyklos darbuotojams organizuoti seminarus, konferencijas, nuotolines paskaitas ir užsiėmimus su socialiniais darbuotojais, psichologais, kad įgytų teorinės patirties, dirbant su globotiniais, psichologinių ir pedagoginių žinių, padedančių išspręsti kylančias problemas ir iššūkius.

### Mokyklos kolektyvui:

1. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais rekomenduojama dažniau organizuoti renginius, stovyklas, keliones, popamokinę veiklą globotiniams, kad jie galėtų bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais, patirti naujų įspūdžių, išmokti naujų gyvenimiškų įgūdžių bei globėjams suteikti atokvėpio akimirku.

## SANTRAUKA

Baigiamojo darbo temos pavadinimas – „Socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai“. Darbo autorius – Virginija Sakalauskienė, darbo vadovas – prof. dr. Vida Gudžinskienė.

**Tyrimo objektas:** socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai, vaikus globojančios šeimos poreikių kontekste.

**Tyrimo tikslas:** išanalizuoti teikiamas socialines paslaugas šeimai, globojančiai vaikus.

**Tyrimo uždaviniai:**

1. Atskleisti šeimos, globojančios vaikus sampratą, teisinį reglamentavimą, funkcijas bei svarbą.
2. Išnagrinėti socialinės pagalbos šeimai, globojančiai vaikus teisinius aspektus, galimybes ir iššūkius.
3. Išanalizuoti socialinių paslaugų teikimo aspektus vaikus globojančiai šeimai, vaikus globojančių šeimų patirties aspektu.

Empiriniame tyrime dalyvavo 6 globėjai. Kokybinis tyrimas atliktas 2021 metų rugpjūčio – rugsėjo mėnesį.

**Darbo struktūra.** Magistrinį darbą sudaro turinys, įvadas, 3 skyriai, išvados, 26 lentelės, 14 paveikslai, 68 pozicijos literatūros šaltinių lietuvių ir anglų kalbomis bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis 2 priedai, darbo apimtis 69 puslapiai (be priedų). Pirmoje darbo dalyje atskleidžiama šeimos, globojančios vaikus samprata, vaiko patekimo į šeimą teisinis reglamentavimas ir statistika, šeimos, globojančios vaikus funkcijos ir jų svarba. Antroje darbo dalyje nagrinėjamas socialinių paslaugų šeimai globojančiai vaikus teisiniai aspektai bei socialinės pagalbos vaikus globojančiai šeimai teorinės prielaidos. Trečioje darbo dalyje pateiktas socialinių paslaugų vaikus globojančiai šeimai empirinis tyrimas.

**Tyrimo rezultatai.** Šeimos, globojančios vaikus, patiria socialinius, psichologinius sunkumus. Šeimos, globojančios vaikus, dažniausiai patiria psichologinius sunkumus dėl vaiko nesugebėjimo užmegzti ir palaikyti santykių su kitais dėl globotinio bendravimo problemų arba dėl agresyvaus elgesio bei emocijų nevaldymo. Tyrimo rezultatai rodo, kad globėjams ir globotiniams suteikiama neprofesionali psichologinė pagalba, todėl jie stengiasi išvengti psichologų konsultacijų dėl vaiko blogo elgesio, patirtos psichologinės traumos arba stresinių situacijų įveikimo. Globėjai pastebi, kad jiems trūksta socialinių paslaugų, ypač atokvėpio paslaugų, globotinio užimtumo veiklos. Atlikto kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad globėjams nesuteikiama mokyklos kolektyvo pagalba dėl globotinio ugdymo problemų, pamokų nelankomumo, blogo elgesio pamokos metu. Globėjai taip pat pabrėžia, kad globotiniai patiria neigiamas reakcijas iš bendruomenės, nes jų nepriima, turi išankstinį negatyvų nusistatymą.



**Reikšminiai žodžiai** – globa, globėjas, globotinis, socialinės paslaugos.

## SUMMARY

**The title of the final work** is „Social services for a family caring for children“. Author of the work – Virginija Sakalauskienė, supervisor – prof. dr. Vida Gudžinskienė.

**The object of the research:** the social services for a family caring for children, in the context of the needs of a family caring for children.

**The aim of the research:** to analyze the provided social services for the family caring for children.

**The research of the tasks:**

1. To reveal the concept, legal regulation, functions and importance of the family caring for children.

2. To examine the legal aspects, possibilities and challenges of social assistance for families caring for children.

3. To analyze the aspects of providing social services to a family caring for children, in terms of the experience of families caring for children.

In the empirical study participated 6 caregivers. Qualitative research was conducted in August-September 2021.

**The work of the structure.** The master's thesis consists of content, introduction, 3 chapters, conclusions, 26 tables, 14 figures, 68 positions in Lithuanian and English and summary in Lithuanian and English, 2 appendices, volume of work 69 pages (without appendixes). The first part of the work reveals the concept of the family caring for children, the legal regulation and statistics of the child's entry into the family, the functions of the family caring for children and their importance. The second part of the work deals with the legal aspects of social services for families caring for children and the theoretical assumptions of social assistance for families caring for children. The third part of the work presents an empirical study of social services for families caring for children.

**Research results.** Families caring for children experience social and psychological difficulties. Families caring for children often experience psychological difficulties due to the child's inability to establish and maintain relationships with others due to problems with foster care or aggressive behavior and emotional mismanagement. The results of the study show that caregivers and wards are provided with non-professional psychological support, so they try to avoid counseling psychologists for coping with a child's misbehavior, psychological trauma or stressful situations. Caregivers note that they lack social employment activities, especially respite services. The results of the conducted qualitative research reveal that the caregivers are not provided with the help of the school staff due to the problems of ward education, absenteeism, and bad behavior

during the lesson. Caregivers also emphasize that wards experience negative reactions from the community because they do not accept them, have a preconceived negative attitude.

**Keywords** – guardianship, guardian, ward, social services.

## LITERATŪRA

1. Assouline, H. A. ir Attar-Schwartz, S. (2020). Staff support and adolescent adjustment difficulties: the moderating role of length of stay in the residential care setting. *Children and youth services review*, 110, 1 – 8.
2. Austerberry, H., Stanley, N., Larkins, C., Ridley, J., Farrelly, N., Manthorpe, J., Hussein, S. (2013). Foster carers and family contact: foster carers' views of social work support. *Adoption & Fostering*, 37(2), 116 -129.
3. Bitinas, B., Kazlauskienė, A. (2009). Inovacijų taikymas edukologijos moksle: kokybinių tyrimų duomenų vizualizacijos programos „Kokybis“ paskirtis ir galimybės. *Mokytojų ugdymas*, 13(2), 154–161.
4. Brown, H. C., Sebba, J., Luke, N. (2014). *The role of the supervising social worker in foster care*. An international literature review. University of Oxford.
5. Burvytė ir S., Kocai, E. (2017). Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. *Socialinis ugdymas. Lietuvos edukologijos universitetas*, 45(1), 62 – 79.
6. Burvytė, S., Ralys, K., Ilgūnienė, R. (2012). *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*. Vilnius: Edukologija.
7. Campiotti, A. (2011). „*La famiglia d'origine nell'avventura dell'affido*“ in *Affido: famiglia per crescere*. Milano: Edizioni Cantagalli.
8. Colognesi, A. (2011). *Album di Famiglie. Storie di accoglienza*. Mantova: Familynet.
9. Česnuitytė, V. (2012). Šeimos samprata: Lietuvos gyventojų subjektyvus požiūris. *Socialinis darbas*, 11(2), 257 – 270.
10. Dromantienė, L., Šalaševičiūtė, R. (2015). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
11. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis tyrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
12. Giedrimas, Z., Ignatovičienė, S., Breidokienė, R., Ignatov, E. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ar tėviams*. Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
13. Giussani, L. (2012). *Il miracolo dell'ospitalità*. Milano: Edizioni Piemme.
14. Gudžinskienė, V. ir Navaitis, G. (2016). Įvaikinimas: deinstitucionalizacija - palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas*, 14(2), 134 – 147.
15. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2016). Vaiko teisių įgyvendinimo galimybės vaikų dienos centruose. *Pedagogika*, 121(1), 209–224.

16. Gvaldaitė L. ir Šimkonytė S. (2016). Vaikų globos namų deinstitutionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį? *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 12, 55 – 73.
17. Gvaldaitė, L. (2017). Priėmimas globojant vaiką: patirtis, kurianti naują kultūrą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 14, 48-63.
18. Harber, A. ir Oakley, M. (2012). *Fostering Aspirations*. Reforming the foster care. London: Policy Exchange, Clutha House, 10 Storey's Gate.
19. Indrašienė V. ir Pivorienė, J. (2012) Pagalba šeimai, kai vaikui paskirta vidutinės priežiūros priemonė. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 10(2), 65 – 82.
20. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1989). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>.
21. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas. (2022 sausio 30). Prieiga internete: <http://www.scribd.com/doc/37948910/K-Kardelis-Mokslini%C5%B3-tyrim%C5%B3-metodologija-ir-metodai#scribd>.
22. Leoni, L. (2011). „*La famiglia affidataria: chi è e che esperienza fa*“ in *Affido: famiglia per crescere*. Milano: Edizioni Cantagalli.
23. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (2000, galiojanti redakcija 2022). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.11155>.
24. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002, galiojanti redakcija 2022). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>.
25. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2000, galiojanti redakcija 2022). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687>.
26. Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas. (1991). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2323?jfwid=>.
27. Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas. (1991). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2323?jfwid=>.
28. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“ (1995). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18370?jfwid=-9dzqnu9t0>.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (1992). Prieiga per internetą: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.
30. Lietuvos Respublikos Seimo Jaunimo politikos koncepcija. (1996). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29491?jfwid=191fum7v6a>.
31. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas. Valstybinė šeimos politikos koncepcija. (2008). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152>.

32. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“. (2002). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.170462/asr>.
33. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“. (2006, galiojanti redakcija 2021). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.274453>.
34. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai. 2002. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.170462/asr>.
35. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. (2006, galiojanti suvestinė, 2022). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>.
36. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2011, galiojanti redakcija, 2015). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.1480>.
37. Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymas. (1998, galiojanti redakcija 2021). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?fjwid=zjgvs93cf&actualEditionId=tTYnBMRnaX&documentId=TAIS.53547&category=TAD>.
38. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996, galiojanti redakcija 2022). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.26397>.
39. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. (1996, galiojanti redakcija 2022). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>.
40. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ (2002, galiojanti redakcija 2020). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.163202>.
41. Lygnugarienė, V. ir Kiaunytė, A. (2018). *Vaiko globos sisteminė pertvarka: žmoniškumo raiškos ir tvirtybės išbandymo laukas*. Konferencijos medžiaga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
42. Melkman, P. E. (2017). Childhood adversity, social support networks and well-being among youth aging out of care: an exploratory study of mediation. *Child Abuse & Neglect*, 72, 85 – 97.
43. Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. (2009). Vilnius: Justitia.
44. Minuchin, S., Reiter, M. D., Borda, C. (2014). *The Craft of Family Therapy: Challenging Certainties*. New York: Routledge.

45. Nelson, L. J., Beusenbergh, M., Habiya Mbere, V., Shaffer, N., Vitoria, M. A., Montero, R. G., Doherty, M. C. (2014). Adoption of national recommendations related to use of antiretroviral therapy before and shortly following the launch of the 2013 WHO consolidated guidelines. *Aids*, 28(2), 217-224.
46. Pertman, A. (2011). *Adoption Nation: How the Adoption Revolution is Transforming Our Families and America (Non)*. Harvard Common Press. Boston.
47. Ponnert, L. (2017). Emotional kinship care and neutral non – kinship care – the struggle between discourses. *Child and Family Social Work*, 22, 1084 – 1093.
48. Raudeliūnaitė, R. ir Urbikaitė, J. (2011). Vaikų globos šeimose ypatumai. *Socialinis darbas. Mokslo darbai*, 10(1), 27 – 35.
49. Rimkus, V. (2016). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. *Tiltai*, 1, 105 – 131.
50. Roncari, L. (2014). „*Le recenti liee guida sull'affido: operatori e famiglie di fronte a nuove complessità*” in *Allargare lo spazio familiare: adozione e affido*. Milano: Vita e pensiero.
51. Sagatys, G. (2006). *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
52. Singstad, M. T., Wallander, L. J., Lydersen, S., Wichstrom, L., Kayed, N. S. (2020). Perceived social support among adolescents in residential youth care. *Child & Family Social Work*, 25, 384 – 393.
53. Snieškienė, D. ir Tamutienė, I. (2014). Institucijose ir šeimose globojamų vaikų žmogaus teisių užtikrinimo lyginamoji analizė. Tyrimo ataskaita.
54. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“, (2006). Valstybės žinios, 43-1570.
55. Stanton, M. (2013). *The Systematics Epistemology of the Specialty of Family Psychology*. The Wiley-Blackwell Handbook of Family Psychology. West Sussex. Blackwell Publishing, 5 – 21.
56. Stražinskaitė, D.(2017). *Ne giminės vaikų ugdomosios funkcijos raiška*. Daktaro disertacija. Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
57. Šakalienė, D., Gyzevičiūtė, J., Bitiukova, N., Aduavičiūtė, M., Liutkevičius, K. *Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2013 – 2014 apžvalga*. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2015.
58. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto.
59. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2020). Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/>.

60. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2019 metų veiklos ataskaita. (2020). <https://vaikoteises.lt/veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos/metines-veiklos-ataskaitos/>.

61. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2020). Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/globa/kasyra-globa-rupyba.html>.

62. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų pakeitimo“. (2019). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b786210e93911e99f05bdf72918ad4e>.

63. Valstybinio audito „Ar vaikų globos sistema atitinka geriausius globojamo vaiko interesus?“ ataskaita. (2014). Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/veiklos-sritys/vaiko-globa-rupyba-ir-ivaikinimas/globa-rupyba/>.

64. Valstybinio audito ataskaita „Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausius interesus“ (2014). Valstybės kontrolė. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/veiklos-sritys/vaiko-globa-rupyba-ir-ivaikinimas/globa-rupyba/>.

65. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 31 (1), 133-146.

66. Žalimienė, L. (2015). Šeimos paramos politika Lietuvoje: ar galime identifikuoti paradigminius pokyčius 1996–2013 metų laikotarpiu? *Tiltai*, 1, 39 – 61.

67. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija*. Kaunas: UAB Vitae Litera.



## PRIEDAI

### 1 priedas

#### PUSIAU STRUKTŪRUOTO INTERVIU KLAUSIMYNAS

##### Demografiniai klausimai

Kiek vaikų globojate?

Kiek metų globojate vaiką (-us)?

Koks giminystės ryšys sieja Jus su globojamu (-ais) vaiku (-ais)?

##### I BLOKAS. Šeimos globojančios vaiką sunkumai bei socialinės paramos poreikis

1. Su kokiais sunkumais susiduriate globodami vaiką (-us)? *Pateikite pavyzdžių.*

2. Kokia socialinė parama reikalinga Jums, kaip globėjui? Papildomi klausimai: *kaip socialinės paramos ieškote, kas Jums padeda ją gauti.*

3. Kokia socialinė parama reikalinga Jūsų globojamam (-amiems) vaikui (-ams)? Papildomi klausimai: *kaip socialinės paramos ieškote, kas Jums padeda ją gauti. Jei mokyklinio amžiaus globotinis, galite klausti, kaip bendradarbiaujate su mokyklos socialiniu pedagogu? Klasės auklėtoju? Vaiko mokytojais? Kitais švietimo pagalbos specialistais? Mokyklos psichologu? Logopedu, spec. Pedagogu? Jei tokio reikia.*

##### II BLOKAS. Šeimai globojančiai vaiką teikiamos socialinės paslaugos

4. Kur Jūs kreipiatės pagalbos iškilus problemoms globojant vaiką (-us)? *Į ką kreipiatės pagalbos? Kas padeda? Pasidalinkite patirtimi, kai kreipėtės pagalbos ir nepadėjo.*

5. Kokios socialinės paslaugos Jums teikiamos globojant vaiką (-us) bei sprendžiant Jūsų minėtas problemas? Papildomi klausimai: *Kokių paslaugų pakanka? Kokių norėtusi daugiau?*

6. Kokie specialistai bendradarbiauja su Jumis sprendžiant vaiko (-ų) globos problemas? Papildomi klausimai: *Kas ir kaip Jums padeda sprendžiant socialines problemas? Jei mokyklinio amžiaus globotinis, galite klausti, kaip bendradarbiaujate su mokyklos socialiniu pedagogu? Klasės auklėtoju? Vaiko mokytojais? Kitais švietimo pagalbos specialistais? Mokyklos psichologu? Logopedu, spec. Pedagogu? Jei tokio reikia.*

7. Papasakokite, kaip biologiniai vaikų tėvai yra įtraukiami į globos procesą, teikiant pagalbą jų vaikams? Papildomi klausimai: *kokia įtaka biologiniai vaiku tėvai daro globos procesui? Koku būdu galima biologinius tėvus labiausiai pritraukti, kokios sėkmės patirtys?*

### III BLOKAS. Šeimai globojančiai vaiką teikiamų socialinių paslaugų trūkumas

8. Kokių socialinių paslaugų ir kokios pagalbos Jums trūksta globojant vaiką (-us)? Papildomi klausimai: *Kokios pagalbos vaikui stokojate? Kas ją galėtų suteikti? Į ką kreipiatės pagalbos? Pasidalinkite patirtimi, kai kreipėtės pagalbos ir nepadėjo. Jei mokyklinio amžiaus globotinis, galite klausti, kaip padėjo/nepadėjo mokyklos socialinis pedagogas? Klasės auklėtojas? Vaiko mokytojai? Kitais švietimo pagalbos specialistai? Kiek jų yra /nėra mokykloje, kiek padeda/nepadeda mokyklos psichologas? Logopedas, spec. Pedagogas? Jų pagalbos reikia.*

9. Ką rekomenduotumėte patobulinti socialinių paslaugų šeimai globojančiai vaiką teikime? Papildomi klausimai: *Kokių paslaugų Jūs norėtumėte, tačiau negaunate? Iš ko norėtumėt sulaukti daugiau pagalbos, dėmesio? Kas ir kaip galėtų būti kitaip?*

10. *Su kokia aplinkinių reakcija? Palaikymu, o gal sunkumais/ iššūkiais susidūrėte pradėję globoti vaiką? kas tuo metu padėjo? kokios pagalbos norėjosi? kas ją suteikė/ nesuteikė? kodėl? Čia svarbu tie netikėti iššūkiai, ko nesitikti, o šmaukšt ir yra....*

11. *Kaip galėtų padėti bendruomenė globėjams ir globotiniui jaustis geriau? Čia kai jauti kaimynų įtampą..... ir tada pagalbos reikia ir šeimai ir globotiniui, drąsiai klauskite, juk jūs čia geriau žinote, kur sunkumai apie ką paklausti.*

**AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA  
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ**

2022 -04-19  
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto studentė Virginija Sakalauskienė.

Virginija Sakalauskienė  
(*vardas, pavardė*)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Socialinės paslaugos vaikus globojančiai šeimai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už šiukštų akademinės etikos pažeidimą.

(*parašas*)

Virginija Sakalauskienė  
(*vardas, pavardė*)